

Weidevogelcompensatie in Vechtstreek en Amstelland

Voorstellen voor invulling

Paul Terwan
m.m.v. Mark Kuiper

November 2010

Paul Terwan

onderzoek & advies

Colofon

Uitgave: Paul Terwan onderzoek & advies
Postbus 4135, 3502 HC Utrecht, tel. 030-2331156
e-mail: paul.terwan@wxs.nl
website: www.paulterwan.nl

Bronvermelding foto's:

- omslag: Paul Terwan
- p. 10: Harm Botman/De Amstel
- p. 11: Mark Kuiper
- p. 16: Jan van 't Hoff
- p. 18 links: project Actief Randenbeheer Brabant
- p. 18 rechts: Olivier Dochy

Inhoud

1. Inleiding	1
2. Weidevogels en compensatie	3
2.1 Weidevogels in Vechtstreek en Amstelland	3
2.2 Weidevogelbeleid en –beheer	3
2.3 De compensatieplicht	4
2.4 Uitgangspunten bij compensatie	7
3. Voorstellen voor invulling	9
3.1 Inrichting kruidenrijk weidevogelgrasland Bovenkerkerpolder	10
3.2 Extra inzet beheermaatregelen	12
3.2.1 Kruidenrijk weidevogelgrasland en greppelplas-dras	12
3.2.2 Uitbreiden <i>lastminute</i> beheer	13
3.2.3 Experimenten veldleeuwerik en maïsland	15
3.3 Situering van de beheermaatregelen	18
3.4 Verhouding tot compensatiecriteria	19
3.5 Verhouding tot catalogus groenblauwe diensten	20
4. Financiële en organisatorische aspecten	21
4.1 Fondsvorming voor duurzame financiering	21
4.2 Verdeling over maatregelen en gebieden	22
4.3 Organisatie	23
5. Samenvatting, conclusies en aanbevelingen	25
Bronnen	27
Bijlagen	
1. Weidevogels en weidevogelbeheer in Vechtstreek en Amstelland	29
2. Geschikte leefgebieden en kerngebieden voor weidevogels resp. grutto's in Amstelland en Vechtstreek	31
3. Voormalige en huidige compensatiegebieden	32
4. Gecontracteerd kuikenland en gruttolegsels in de Bovenkerkerpolder in 2009	33
5. Gruttolegsels en gruttogezinnen in de tweede helft van mei in de Bovenkerkerpolder in 2008 en 2009	34
6. Samenvatting maatregelen en vergoedingen	35
7. Organisatiestructuur Landschapsfonds Amstelland	36

1. Inleiding

Aanleiding

In het kader van de verbetering van de verbinding Almere-Amsterdam-Schiphol worden in Noord-Holland de A1 verbreed en verlegd en de A9 verbreed en op de A6 aangesloten. Hierbij moet compensatie plaatsvinden voor de vernietiging en verstoring van natuurwaarden in het rond het betrokken gebied. DLG stelt hiervoor in opdracht van Rijkswaterstaat een plan op, waarbij draagvlak in de regio een voorwaarde is. Bij de compensatie maakt de provincie onderscheid tussen compensatie van de EHS en weidevogelcompensatie. Die laatste vindt plaats op basis van de provinciale kaart van weidevogelgebieden in landbouwgebied. Deze compensatie gaat dus niet over aantasting van *natuur*gebieden met weidevogelbeheer.

Voor het betrokken gebied is berekend dat het gaat om 205 ha weidevogelcompensatie. Van de te compenseren aantasting is tweederde gelegen in de Vechtstreek en een derde in Amstelland. In de *Beleidsregel compensatie natuur en recreatie Noord-*

Holland (2007) berekent de provincie het budget voor weidevogelcompensatie alsof er 12 jaar lang weidevogelbeheer in de vorm van een contract voor uitgesteld maaien (15 juni) plaatsvindt. Voor 205 ha gaat het om een totaalbedrag van € 1.065.180,-. In 2009 heeft *Paul Terwan onderzoek & advies* in samenspraak met de betrokken agrarische natuurverenigingen (De Amstel en Vechtvallei) een eerste invulling gepresenteerd, die integraal is opgenomen in het compensatievoorstel van DLG (*Compensatie- en mitigatievoorstel Amstel, Gooi en Vechtstreek* etc. 2009). In 2010 heeft DLG opdracht gegeven om dit voorstel nader uit te werken.

Vraagstelling

In het vervolgtraject staan de volgende vragen centraal:

1. Hoe kan de compensatie inhoudelijk verder worden ingevuld? Meer specifiek:
 - komen nog andere dan de eerder genoemde beheermaatregelen in aanmerking? Wat wordt de uiteindelijke selectie?
 - welke inrichtingsmaatregelen komen in aanmerking? Aan welke voorwaarden moeten deze voldoen?
 - op welke locaties zullen de beoogde inrichtings- en beheermaatregelen (grofweg) worden uitgevoerd?
2. Voldoen de maatregelen aan de relevante beleidsmatige randvoorwaarden:
 - voldoen ze aan de catalogus groenblauwe diensten?
 - leveren ze voldoende extra kwaliteit en/of kwantiteit op? In hoeverre zijn de effecten achteraf toetsbaar?
 - voor welke oppervlakte geldt in de huidige situatie (die anders is dan ten tijde van het vaststellen van de compensatieverplichting) de eis tot toetsbaarheid?
3. Hoe kan de compensatie financieel en organisatorisch het best worden gerealiseerd? Meer specifiek:
 - welke mogelijkheden biedt een gebiedsfonds? Welke fondsconstructies zijn het meest kansrijk? Is het wenselijk en mogelijk om aan te sluiten bij het bestaande fonds in Amstelland?
 - hoe kan het juridische voertuig, c.q. een bijdrageregeling eruit zien? Aan welke voorwaarden moet worden voldaan?
 - wie kan de regeling het beste uitvoeren?

Aanpak

Het project is uitgevoerd in samenspraak met de opdrachtgever, DLG Regio West, met de provincie (die de compensatievoorstellen toetst) en met een kleine klankbordgroep van de twee betrokken agrarische natuurverenigingen (Vechtvallei en De Amstel) en de regionale weidevogelcoördinator – zie het hierop volgende dankwoord. Daarnaast is gebruik gemaakt van weidevogelgegevens zoals toegeleverd door de weidevogelcoördinator, van onderzoeksliteratuur en van gebiedsplannen.

Dankwoord

Verschillende personen hebben informatie en ideeën toegeleverd voor dit project. Daarvoor is dank verschuldigd aan:

- Marije Gaemers, Erik Kuiper, Hanneke Jansen en Colinda Vergeer, DLG Regio West;
- Warmelt Swart en René Alma, DLG Centraal;
- Riekje Wiersma en Franck Kuiper, Provincie Noord-Holland;
- Mark Kuiper, gebiedscoördinator weidevogels ILG-gebied Amstel, Gooi en Vecht;
- Henk Jan Soede, voorzitter agrarische natuurvereniging Vechtvallei;
- Kees Lambalk, voorzitter agrarische natuurvereniging De Amstel.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 gaan we nader in op het gebied, op de daar aanwezige weidevogels en op de compensatieplicht (achtergrond, budget en randvoorwaarden). In hoofdstuk 3 beschrijven we de voorstellen voor de invulling van de compensatieplicht (maatregelen en vergoedingen), inclusief de verhouding tot de staatssteunregels voor de landbouw. Hoofdstuk 4 gaat over de organisatorische aspecten: hoe wordt het budget besteed, wie voert de compensatie uit? Hoofdstuk 5 bevat de conclusies en aanbevelingen.

2. Weidevogels en compensatie

2.1 Weidevogels in Vechtstreek en Amstelland

Provinciaal gezien behoort het gebied als geheel niet tot de topgebieden voor weidevogels, maar de verschillen tussen de deelgebieden zijn groot en sommige polders kwalificeren wél als zodanig. De weidevogelgegevens van het gebied zijn divers (zie ook bijlage 1):

- een vrijwel gebiedsdekkende inventarisatie van het AGV-gebied in 2009 (over 5.693 ha) komt op een gemiddelde dichtheid van ca 27 broedparen per 100 ha (Van 't Veer e.a. 2010). De percelen met agrarisch natuurbeheer en met name de percelen in natuurgebieden zijn echter relatief soortenrijk;
- er zijn aanmerkelijke verschillen tussen Amstelland en Vechtstreek. In Amstelland hebben veel polders dichtheden van meer dan 80 broedparen per 100 ha, in de Vechtstreek zijn de dichtheden lager, met name waar het gaat om kritische soorten zoals de grutto (Kuiper 2009; *Gebiedsgericht weidevogelplan Noord-Holland* 2009). Hoeveel lager precies is niet goed te zeggen, omdat in de Vechtstreek alleen de dichtheden bekend zijn van land met agrarisch natuurbeheer;
- die laatste bedroegen in 2009 conform een inventarisatie van 4.042 ha SAN-percelen door Altenburg & Wymenga (Koopmans 2009) 32 broedparen per 100 ha, waarvan 4 gruttobroedparen. Dit is inclusief de contracten in het Utrechtse deel van de Vechtstreek. Deze cijfers komen overeen met de integrale telling door Landschap Noord-Holland in het Noord-Hollandse deel van de Vechtstreek (bijlage 1), waaruit blijkt dat het aandeel kritische soorten ongeveer een derde is. Op de 1.284 ha in het Noord-Hollandse deel die in 2010 zijn aangemeld onder het SNL, was de gemiddelde dichtheid 50 broedparen per 100 ha, waarvan 8 gruttobroedparen. In de Vechtstreek is de stand van veel soorten, en vooral die van de grutto, de afgelopen decennia sterk teruggelopen. Toch zijn er nog steeds enkele weidevogelrijke polders: de Noordpolder beoosten Muiden, de Nieuwe Keverdijksche Polder, de Aetsveldsche Polder en de Horn- en Kuijerpolder.

2.2 Weidevogelbeleid en -beheer

Weidevogelvisie en Natuurbeheerplan

De provincie Noord-Holland heeft zijn weidevogelbeleid uiteengezet in een Weidevogelvisie (2009). De visie geeft richtlijnen voor de regionale weidevogelplannen in het kader van de subsidieregelingen voor natuurbeheer, maar ook voor investeringen in de verbetering van leefgebieden voor weidevogels. De richtlijnen behelzen onder meer de situering van contracten en de kwaliteit van de beheeremozaïeken (o.a. door een norm voor het aandeel zogeheten 'kuikenland'). Ten behoeve van de situering van contracten onderscheidt de Weidevogelvisie geschikte leefgebieden (waarbinnen alle contracten moeten vallen) en weidevogelkerngebieden (waarbinnen minimaal 90% van het budget moet worden besteed). De lijn van de Weidevogelvisie is in 2010 overgenomen in het Natuurbeheerplan, basis voor de subsidieverstrekking. Kaarten met de leef- en kerngebieden in het ILG-gebied Amstel, Gooi en Vecht zijn opgenomen in bijlage 2.

Gecontracteerd beheer

Tot en met 2009 was het weidevogel ondergebracht in het Programma Beheer, dat een onderscheid kende in vergoedingen voor agrarisch natuurbeheer (SAN) en

natuurbeheer (SN). Vanaf 2010 (SAN-deel) en 2011 (SN-deel) is het betaalde beheer ondergebracht in het subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL). Naast betaald beheer vindt er op een onbekende oppervlakte onbetaalde weidevogelbescherming (veelal nestbescherming, c.q. legselbeheer) plaats. Op basis van de goedgekeurde SNL-aanvragen voor 2010 is er momenteel 2.808 ha weidevogelbeheer gecontracteerd. Daarvan ligt 1.524 ha in Amstelland en 1.284 ha in het Noord-Hollandse deel van de Vechtstreek. Bij de Amstellandse oppervlakte is 172 ha SN-beheer in polder de Ronde Hoep (het hart van de polder, eigendom van Landschap Noord-Holland). Hoewel het beheer in dit deelgebied ook door boeren plaatsvindt, is er dus 2.636 ha via de subsidies voor agrarisch weidevogelbeheer gecontracteerd.

Beide gebieden halen de door de provincie gestelde norm voor het aandeel kuikenland: Amstelland bijna, op enkele hectares na, de Vechtstreek ruimschoots. In de Vechtstreek wordt ruim tweemaal zoveel kuikenland gerealiseerd als de norm vereist. Dat wil niet zeggen dat er sprake is van een overschot; doordat de norm is gebaseerd op het aantal grutto's en doordat deze in de Vechtstreek weinig meer voorkomen, levert de norm wellicht een te lage oppervlakte op om de weidevogelpopulaties duurzaam te behouden.

2.3 De compensatieplicht

Het AAS-project (verbetering verbinding Almere-Amsterdam-Schiphol; zie kaart) brengt verlegging en uitbreiding van infrastructuur met zich mee. Als het nieuwe tracé nabij of door een weidevogelgebied loopt, moeten – conform het provinciale beleid en de bijbehorende compensatiekaart – mitigerende en/of compenserende maatregelen worden getroffen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen het feitelijke fysieke verlies aan weidevogelgebied en de verstoring van weidevogelgebied. In geval van weidevogels wordt er van uitgegaan dat verstoring doorgaans gelijk staat aan vernietiging – daarom tellen alle hectares even zwaar mee. Om niet elke hectare te hoeven inventariseren, gaat de provincie uit van een gemiddelde dichtheid van 50 broedparen per 100 ha. De compensatie bestaat – naar de letter – uit het realiseren van weidevogelbeheer voor het vervangend areaal met een beheerpakket voor 'weidevogelgrasland met rustperiode van 1 april tot en met 14 juni' voor 12 jaar, ofwel twee beheerperioden. De provincie gaat er daarbij van uit dat in deze periode een duurzaam effect kan worden gerealiseerd. Naar de geest komen ook andere maatregelen in aanmerking die bijdragen aan de verbetering van de gebiedskwaliteit voor weidevogels (zie ook § 2.4).

Plangebied van de verbinding Almere-Amsterdam-Schiphol

Te compenseren oppervlakten in de door het project beïnvloede polders

	fysiek verlies	verstoring	totaal
Amstelland			
Ronde Hoep, Holendrecht, Bullewijk	11 ha	50 ha	61 ha
Diemberbos	8 ha	--	8 ha
Vechtstreek			
Bloemendalerpolder	95 ha	--	95 ha
Nieuwe Keverdijkse polder	13 ha	--	13 ha
BOBM-polder	18 ha	10 ha	28 ha
totaal	145 ha	60 ha	205 ha

Bron: *Compensatie- en mitigatievoorstel Amstel, Gooi en Vechtstreek t.b.v. ontwerp-tracébesluit SAA (2009)*

Voor het betrokken gebied is (voorlopig) berekend dat het gaat om 205 ha weidevogelcompensatie, waarvan circa tweederde in de Vechtstreek en eenderde in Amstelland (zie bovenstaande tabel). In de *Beleidsregel compensatie natuur en recreatie Noord-Holland (2007)* berekent de provincie het budget voor weidevogelcompensatie alsof er 12 jaar lang weidevogelbeheer in de vorm van een contract voor uitgesteld maaien (15 juni) plaatsvindt. Zo berekend is een bedrag beschikbaar van € 5.196,- per ha, ofwel voor 205 ha een totaalbedrag van € 1.065.180,-.

Compensatiebudget en gestegen hectarevergoedingen

Voor de budgetberekening is de SAN-vergoeding van 2008 gehanteerd. Voor 2011 bedraagt de vergoeding voor dit pakket € 532,- per ha. Hiermee zou het compensatiebudget uitkomen op € 1.308.720,-, een verschil van € 243.540,-. Of andersom geredeneerd: met het oude bedrag kan slechts 167 ha worden gecompenseerd en kan dus maar 80% van de compensatieplicht worden vervuld. Rijkswaterstaat is hiervan op de hoogte en beziet de mogelijkheden om hierin nog verandering aan te brengen in de procedure op weg naar het definitieve Tracébesluit. Tegelijk moet worden bedacht dat de te compenseren oppervlakte lager zou uitvallen als deze op dit moment zou worden berekend (zie verderop) en dat de SNL-vergoedingen regelmatig fluctueren. Het is dus niet goed te zeggen hoe het compensatiebudget zou uitvallen als dit zou worden herbereken op basis van de actualiteit. Daarom houden we vooralsnog het oorspronkelijke bedrag aan.

Compensatieplicht en autonome ontwikkeling

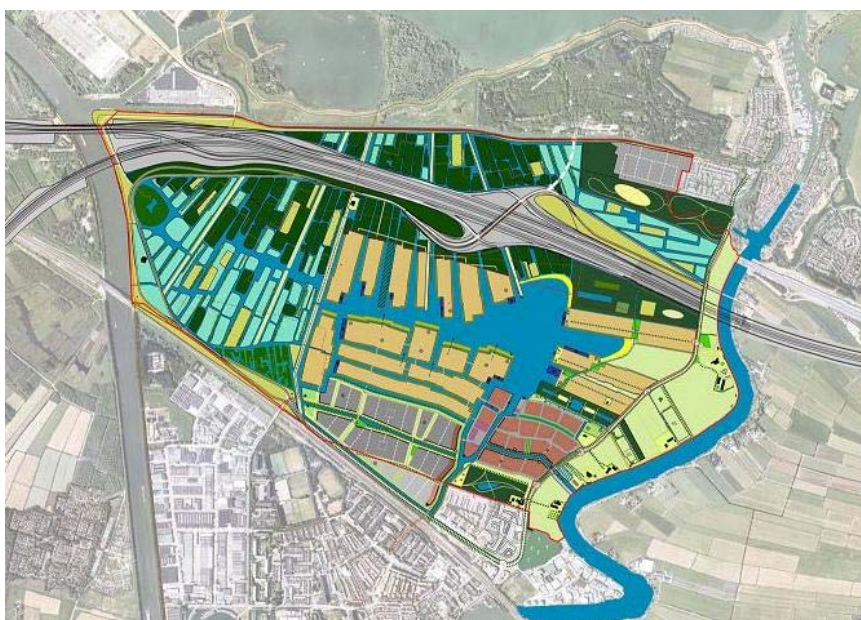
De compensatieplicht en het compensatiebudget zijn vastgesteld op basis van de situatie in 2009. Op dat moment was echter al duidelijk dat de autonome ontwikkeling in het gebied een deel van de plicht zou achterhalen. Het gaat dan met name om de Bloemendalerpolder (plus een deel van de Gemeenschapspolder) en om het Diemberbos. De provincie heeft aangegeven dit onderscheid relevant te vinden met het oog op de toetsing van de compensatiemaatregelen: het deel van de maatregelen dat 'extra' is op het moment van uitvoeren, kan door de provincie eventueel minder strikt worden getoetst.

Bloemendalerpolder

Voor de effecten van de A1 op de Bloemendalerpolder is een compensatie van 95 ha berekend. Deze polder was in 2009 nog grotendeels cultuurgrond, maar is onderwerp van een ingrijpende transformatie: woningbouw in combinatie met een 'strategisch groenproject' (vooral recreatie- en natuurgebied). Het plangebied omvat het gebied ten zuiden van de Muidertrekvaart (Bloemendalerpolder en Gemeenschapspolder) en meet 492 ha, inclusief circa 25 ha voor het tracé van de huidige A1. In de toekomst zal het landschap bestaan uit zowel open (water, grasland en rietvelden) als dichte (bos en struweel) gebieden. De aanwezigheid van water wordt versterkt: sloten worden verbreed, weilanden worden afgeplagd en

plassen worden uitgegraven. De compensatieberekening is gebaseerd op de oude situatie, waarin de polder een (voor de Vechtstreek) gemiddelde weidevogeldichtheid kende van ca 30 broedparen per 100 ha (Van Groen e.a. 2004). Tot medio 2010 stond de polder in de provinciale beleidsplannen aangeduid als weidevogelcompensatiegebied, maar in de definitieve versie van de Structuurvisie Noord-Holland 2040 (2010) is die aanduiding vervangen door die van 'transformatiegebied'. Daarmee is de polder formeel niet langer compensatieplichtig en zou een herberekening van de compensatietaakstelling leiden tot een reductie met 95 ha.

Niettemin heeft het *Masterplan Bloemendalerpolder* (2010) nog ca 45 ha grasland in petto in de oeverzone langs de Vecht (aan de oostzijde van de polder), waarbij de bedoeling is dat er agrarisch gebruik, c.q. beweiding plaatsvindt. Slechts een deel van deze strook ligt in de 'invloedsfeer' van de A1 (zie onderstaande kaart). Er loopt nog een discussie over de versterking van de betekenis van de nieuw ingerichte polder voor weidevogels. Hoe dit ook afloopt, de effecten van het AAS-project op de resterende weidevogels in de Bloemendalerpolder zullen aanmerkelijk kleiner zijn dan in de oude situatie.

Ontwerp voor de Bloemendalerpolder uit het Masterplan van 2010. Rechts langs de Vecht de graslandzone.

Diemerbos

Voor de effecten van het AAS-project Diemerbos is een bescheiden compensatieplicht van 8 ha berekend. Voor het bos is in 2008 een reconstructieplan vastgesteld (*Definitief ontwerp Diemerbos* 2008), dat in 2009 (deels) in uitvoering is genomen. Het plan omvat:

- uitbreiding van het bos met enkele tientallen hectare agrarische grond. Deze uitbreiding is onzeker geworden nu de belangrijkste grondeigenaar niet bereid blijkt tot verkoop. Mocht de uitbreiding toch worden gerealiseerd, dan is het de bedoeling dat de percelen hun graslandkarakter blijven houden en dat hun betekenis voor weidevogels wordt versterkt door de aanleg van plasdrassituaties etc. (mond. med. G. Timmermans, gemeente Amsterdam, DRO);
- herinrichting van het bestaande bos. Zo wordt het bos opener gemaakt, wordt er meer natte natuur gecreëerd en worden er enkele fietspaden aangelegd. Per saldo zullen de effecten hiervan op weidevogels bescheiden zijn.

Samenvattend zullen de effecten van de herinrichting van het Diemerbos de (toch al geringe) compensatietaakstelling niet sterk beïnvloeden.

Compensatieplicht en nieuwe weidevogelcompensatiekaart

Een andere, meer kwantitatieve insteek is een vergelijking van de huidige en voormalige compensatiekaarten (bijlage 3). De compensatieplicht is berekend op de voormalige streekplankaart met compensatiegebieden, de nieuwe compensatiekaart is de kaart met weidevogelleefgebieden zoals opgenomen in de Structuurvisie Noord-Holland (2010) en het Natuurbeheerplan Noord-Holland (2010), die in de vastgestelde versie van de Structuurvisie Noord-Holland 2040 (2010) nog is verminderd met de Bloemendalerpolder. Op basis van verschillen in oppervlakte en situering en van de berekeningsmethoden voor compensatie kan een verschil in compensatieplicht worden berekend. Rijkswaterstaat geeft echter aan dat voor zo'n berekening een nieuwe opdracht nodig is aan het bureau dat hiervoor is ingeschakeld. Daarom is in overleg met de opdrachtgever besloten om dit niet uitputtend te laten uitzoeken.

2.4 Uitgangspunten bij compensatie

Voor de invulling formuleren we de volgende randvoorwaarden en overwegingen:

1. De provinciale beleidsregels voor weidevogelcompensatie gaan weliswaar uit van 205 extra hectares 15 juni-beheer voor een periode van 12 jaar, maar dit is vooral een berekeningswijze voor het compensatiebudget en geen stelregel voor de invulling. De compensatie kan plaatsvinden door het realiseren van extra areaal met weidevogelbeheer, maar ook door kwaliteitsverbetering van bestaand beheer. De voorstellen in deze notitie gaan uit van een algehele kwaliteitsverbetering van het weidevogelbeheer door een combinatie van beide sporen. Daarbij wijken we op onderdelen ook af van het principe dat de compensatie zo dicht mogelijk bij de plek van de ingreep plaatsvindt. Naast het streven naar algehele kwaliteitsverbetering speelt hierbij mee dat de kaart van te compenseren weidevogelgebieden inmiddels is veranderd (zie § 2.3).
2. Streven is om de compensatie duurzamer in te vullen dan de periode van 12 jaar die voor de berekening van het compensatiebudget is gebruikt. Omdat dit streven niet leidt tot een hoger budget, zal daarmee het gemiddelde hectarebedrag lager worden. We proberen niettemin een doelmatige combinatie te vinden van duurzaamheid en kwaliteit. We denken daarbij met name aan fondsvorming – in hoofdstuk 4 gaan we daarop nader in.
3. We streven ernaar om het compensatiebudget min of meer evenredig aan de compensatiehectares te verdelen over Amstelland (een derde, ofwel ca € 350.000,-) en de Vechtstreek (tweederde, ofwel ca € 700.000,-). Uitzonderingen hierop zijn mogelijk als er in het ene gebied aanmerkelijk meer of betere mogelijkheden voor compensatiemaatregelen blijken te zijn dan in het andere gebied.
4. De provincie heeft in 2009 een weidevogelvisie vastgesteld, waarin wordt aangegeven waar en hoe de provincie wil investeren in weidevogelbeheer (zie § 2.2). De compensatie vindt plaats binnen de in de visie aangemerkte leefgebieden. Het beheer van de gruttokerngebieden wordt in beginsel – via de regionale weidevogelplannen – goed geregeld: hier gelden spelregels voor doelmatig beheer op basis van het Subsiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL), die in het gebied goed lijken te zijn ingevuld (zie eveneens § 2.2). De compensatie kan dus juist buiten de gruttokernen toegevoegde waarde leveren. Hierbij moet worden opgemerkt dat de provincie te weinig budget heeft om alle kerngebieden goed te beheren, zodat beheer via het SNL vooralsnog geen

strikte garantie biedt op doelmatig en duurzaam beheer. Hoewel de betrokken agrarische natuurverenigingen het compensatiebudget bij voorkeur niet als vangnet voor het provinciale SNL-budget willen gebruiken, kan dit op korte termijn – zolang de provinciale budgetproblemen voortduren – niettemin een mogelijkheid zijn om het beheer effectief te versterken. Zodra het provinciale budget toeneemt, kan het compensatiegeld voor nieuwe maatregelen worden ingezet.

5. Er zijn de afgelopen jaren vele studies verschenen over effectief weidevogelbeheer. De bevindingen van deze studies nemen we uiteraard mee met het vormgeven van de compensatiemaatregelen, zowel ruimtelijk als inhoudelijk. Specifiek voor weidevogelcompensatie heeft Bureau Altenburg & Wymenga (Wymenga e.a. 2009) richtlijnen gepubliceerd, die door Alterra (Schotman & Melman 2010) van een *second opinion* zijn voorzien. Hoewel deze ten behoeve van een ander (Fries) gebied zijn opgesteld, hebben ze een algemenere geldigheid. Naast zaken die al in de provinciale Weidevogelvisie worden geregeld, omvatten de richtlijnen onder meer:
- de gewenste afstand tussen ingreep en compensatie. Volgens A&W kan deze maximaal 23 km zijn, maar bij voorkeur niet meer dan 4 km. Volgens Alterra kan de afstand ook groter zijn: in dat geval wordt de wegvallende populatie zelf niet gecompenseerd, maar wordt dit vanuit andere gebieden gerealiseerd;
 - de robuustheid: de compensatiemaatregelen moeten een omvang hebben van minimaal 170 ha of aansluiten bij een gebied met weidevogelbeheer dat hierna minimaal deze omvang heeft;
 - het zoekgebied is bij voorkeur een zeer open gebied met relatief weinig opgaande begroeiing en weinig infrastructuur, hoogspanningsleidingen, windturbines en weinig predatie;
 - het zoekgebied heeft een winterpeil van hooguit 60 cm beneden maaiveld en bij voorkeur een drooglegging van 20 tot 40 cm;
 - binnen het zoekgebied worden de maatregelen bij voorkeur gesitueerd in de minder weidevogelrijke delen, omdat hier de meeste winst kan worden geboekt. Volgens Alterra kan compensatie ook vorm krijgen in gebieden waar nu veel weidevogels zitten, maar waar het huidige beheer onvoldoende is voor een duurzame populatie (bijv. door verzwaring van beheer en/of een betere inrichting).
- In hoofdstuk 3 zullen we kort aangeven hoe de gekozen compensatiemaatregelen zich verhouden tot de hier beschreven criteria.

3. Voorstellen voor invulling

Voorstel is om de weidevogelcompensatie langs drie sporen invulling te geven:

1. Inrichting van 20 ha vochtig kruidenrijk weidevogelgrasland in de Bovenkerkerpolder (Amstelland).
2. Inzet van een serie extra beheermaatregelen (aanvullend op het SNL) binnen de leefgebieden van Vechtstreek en Amstelland zoals die in het Natuurbeheerplan zijn vastgelegd.
3. Twee experimenten met beheer gericht op resp. zangvogels in grasland en vogels in maïsland.

Deze drie sporen beschrijven we hierna in afzonderlijke paragrafen.

Afgevallen maatregelen

De volgende mogelijkheden zijn wel onder de loep genomen, maar zijn afgevallen:

- a. Toevoegen van het compensatiebudget aan het reguliere SNL-budget, dus zonder introductie van maatwerkpakketten. Hieraan kleven twee nadelen:
 - er behoefte aan enkele maatwerkpakketten. Die kunnen in beginsel overigens ook via het SNL worden geïntroduceerd;
 - maar: hoewel aansluiting bij het SNL serieus is overwogen, lijken hieraan per saldo meer nadelen dan voordelen te zijn verbonden (zie § 4.3).
- b. Introduceren van een stimuleringspremie voor uitgesteld maaien, c.q. voor het realiseren van 'kuikenland'. Hoewel de vergoedingen voor uitgesteld maaien dit jaar flink zijn gestegen, blijven ze een compensatie voor opbrengstderving en dragen ze slechts weinig bij aan de inkomenscapaciteit. Een stimuleringspremie voor zulk beheer kan helpen om – als gebieden op dit punt tekortschieten – het contracteren ervan te bevorderen. Maar omdat het betalen van een stimuleringspremie niet strookt met de Brusselse voorwaarden aan zulke betalingen (als deze tenminste met overheidsgeld plaatsvinden), schatten we de haalbaarheid van zo'n maatregel laag in.
- c. Opzetten van één of meer 'gruttobedrijven': bedrijven die zich primair richten op weidevogelbescherming en secundair op voedselproductie. Zo'n bedrijf kan een belangrijke bijdrage leveren aan duurzaam behoud en versterking van populaties. Maar in het kader van compensatiemaatregelen zijn er ook beperkingen. Als er een nieuw bedrijf moet worden gesticht, zijn de kosten daarvan erg hoog en zal er weinig of geen geld overblijven voor andere zaken. De kosteneffectiviteit is daarmee twijfelachtig: hoge kosten met alleen een plaatselijk effect. Als het gaat om omschakeling van een bestaand bedrijf, kunnen de kosten aanmerkelijk lager zijn. Hoewel er geen brede inventarisatie is gehouden, is de inschatting dat er weinig of geen bedrijven zijn die geïnteresseerd zijn in zo'n omschakeling.
- d. Grondaankoop gevolgd door inrichting (zo nodig) en beheer ten gunste van weidevogels. Hoewel er plaatselijk grond te koop is die zich hiervoor zou lenen, is dit een erg dure maatregel die slechts op een kleine oppervlakte effect heeft: bij een graslandprijs van € 35.000,- per ha kan maximaal 30 ha worden gekocht, mits inrichting en beheer uit andere budgetten worden betaald. Bovendien past zo'n maatregelen beter bij EHS-compensatie dan bij weidevogelcompensatie, waarvoor grondaankoop in beginsel – bij voldoende animo – niet nodig is.

3.1 Inrichting kruidenrijk weidevogelgrasland Bovenkerkerpolder

Het plan

In de Bovenkerkerpolder (Amstelland) heeft de agrarische natuurvereniging in samenspraak met enkele veehouders een voorstel ontwikkeld om een aanaangesloten stuk van 20 ha langs de Middenweg in te richten als aantrekkelijk weidevogelland. In de provinciale weidevogelvisie is de Bovenkerkerpolder ingetekend als weidevogelkerngebied. Het gaat om de volgende maatregelen:

- selectieve peilverhoging. Om het land bewerkbaar te houden, vereist peilverhoging tegelijk de aanleg van enkele kavelpaden. Zonder deze kan het land niet meer worden bereden en dus ook niet meer als weidevogelgrasland worden beheerd. Deze investering staat dus ten dienste van het natuurbeheer;
- inrichting van natuurvriendelijke oevers (incl. enig baggerwerk);
- beheer als weidevogelgrasland.

De *inrichting* zou uit de compensatiegelden kunnen worden betaald, voor het *beheer* zal gebruik worden gemaakt van de reguliere subsidieregeling (SNL). Op dit moment worden de betreffende percelen reeds beheerd als weidevogelgrasland (maaidatum 15 juni). Eventueel kan uit het compensatiebudget het beheer van enkele percelen worden omgezet in kruidenrijk weidevogelgrasland (zie § 3.2.1).

De kosten van de inrichtingsmaatregelen bedragen ongeveer € 100.000,-. Aangezien het project ook bij het ILG zal worden ingediend, gaat het om 50% van deze kosten, ofwel ongeveer € 50.000,-.

Aantrekkelijke elementen van deze invulling zijn:

- het project combineert een aantal inzichten over inrichting en beheer voor weidevogels;
- het gaat om een initiatief van de plaatselijke veehouders zelf. Er is dus al draagvlak en concreet zicht op realisering;
- de 20 ha is een gedeeltelijke invulling van de door de provincie geplande ecologische noord-zuidverbinding door de Bovenkerkerpolder;
- door de ligging aan een wandelpad draagt het project bij aan de recreatieve betekenis van de polder en daarmee aan het project 'Amstelgroen'.

Ecologische argumentatie

In de Bovenkerkerpolder wordt al zes jaar meegedaan aan landelijke projecten voor mozaïekbeheer voor grutto's. Hierbij worden afspraken gemaakt om percelen laat te maaien, vluchtstroken te laten staan en dergelijke. De dichtheid aan weidevogels in de Bovenkerkerpolder is hoog: ca 85 broedparen per 100 ha, waarvan 14 grutto's (zie bijlage 1). In het hart van de polder, waar het project is beoogd, is de dichtheid aan grutto's nog veel hoger (zie bijlagen 3 en 4). Cruciaal voor deze weidevogel is de beschikbaarheid van zogenaamd kuikenland. Het ideale kuikenland is te omschrijven

Bovenkerkerpolder: open en weidevogelrijk

als land waar in de tweede helft van mei nog niet is gemaaid of geweid en waar half lang en/of ijl kruidenrijk gras staat. De abiotische factoren voor het tot ontwikkeling komen van dit type grasland zijn schaars – de grond is te droog en/of te voedselrijk, waardoor de grasgroei te snel en te dicht is om geschikt kuikenland op te leveren. Daarom wordt met de reguliere pakketten voor uitgesteld maaien lang niet altijd optimaal kuikenland gerealiseerd.

Een structurele maatregel die dit probleem oplost, is het verhogen van de waterstand, vooral in het voorjaar. Om dit plaatselijk te realiseren, zijn structurele maatregelen nodig: aanleg van dammetjes en werkpaden. De keus voor een inrichting zoals die van de nabij gelegen 'Ronde Hoep' versterkt niet alleen de gruttodoelstelling voor de 600 ha grote Bovenkerkerpolder, maar ook die van heel Amstelland.

Dit plan combineert een aantal bestaande projecten:

1. Het project is een invulling van een deel van de door de provincie geplande ecologische Noord-Zuidverbinding door de Bovenkerkerpolder.

2. Dit project gaat prima samen met het project Amstelgroen, bedoeld om de recreatieve functie van de polder te versterken. Amstelgroen voorziet in de aanleg van een waterrijk recreatie- en natuurgebied (het laatste mede als natuurcompensatie voor de N201) in het zuidelijk deel van de polder en van een betere recreatieve ontsluiting (met name fietspaden) in het midden en noorden van de polder, waar het in te richten weidevogelgrasland is geleden. Hoewel de nieuwe fietspaden langs bestaande wegen lopen, kan eventuele verstoring in het broedseizoen in de toekomst een aandachtspunt worden.

Naast winst voor weidevogels wordt ook botanische winst geboekt en ontstaat extra waterbergingscapaciteit

Begroting

De inrichtingskosten zijn begroot op ruim € 101.239,- (zie tabel). Voor de helft van dit bedrag zal een beroep worden gedaan op het ILG-budget. Het beheer van het land vindt plaats door agrariërs. Hiervoor zijn onder het SNL contracten voor maaien na 15 juni aangevraagd, maar dit zijn na inrichting wellicht niet de meest ideale pakketten (zie ook § 3.2.1).

Begroting van de inrichtingsmaatregelen in de Bovenkerkerpolder

investeringen		
voorbereiding		€ 5.000,00
kavelpad	125 betonplaten plaatsen a € 200	€ 25.000,00
zand	125 kuub a € 15	€ 1.875,00
dammen	17 dammen a € 2.200	€ 37.400,00
17 verharding dam	51 platen a € 200	€ 10.200,00
natuuroevers	aanleg € 7 per meter inclusief baggeren	€ 5.600,00
	subtotaal	€ 85.075,00
	BTW	€ 16.164,25
	totaal inclusief BTW	€ 101.239,25
beoogde ILG-bijdrage aanleg		€ 50.619,63
beoogde bijdrage weidevogelcompensatie		€ 50.619,63

3.2 Extra inzet beheermaatregelen

Het inrichtingsproject in de Bovenkerkerpolder is een eenmalig project waarbij het beheer uit het SNL wordt gefinancierd. Het grootste deel van het compensatiegeld (na aftrek van het inrichtingsproject resteert nog steeds ruim € 1 mln.) kan worden besteed aan vormen van duurzaam beheer. In deze paragraaf bespreken we de maatregelen die als zinvol worden beschouwd. Daarbij zijn – zoals eerder gemeld – ook maatregelen die in beginsel onder het SNL kunnen worden gefinancierd, maar waaraan momenteel tekort is vanwege provinciale budgetproblemen. Later (in § 3.3. en 3.4) komen we – mede op basis van de beschikbare compensatiefinanciën – tot een budgettaire verdeling over de verschillende maatregelen. We onderscheiden drie clusters van maatregelen:

1. Twee beheermaatregelen (kruidenrijk weidevogelgrasland en het plas-dras zetten van greppels), waarvan de eerste een reguliere SNL-maatregel is.
2. Een serie beheermaatregelen die als *last minute*-maatregel (naar bevind van zaken in het broedseizoen) kunnen worden ingezet.
3. Twee experimentele maatregelen: één voor bescherming van de veldleeuwerik en één voor weidevogelbescherming in maisland. Deze maatregelen worden alleen blijvend ingevoerd als na vier jaar blijkt dat ze succesvol zijn.

Hierna lichten we de maatregelen toe. Bij het vermelden van vergoedingen is – daar waar het SNL is gevolgd – uitgegaan van de tarieven zoals die in 2011 gaan gelden.

3.2.1 Kruidenrijk weidevogelgrasland en greppelplas-dras

Kruidenrijk weidevogelgrasland

Onder het SNL staat de gebiedscoördinator dit dure pakket om budgettaire redenen slechts beperkt toe. Na een zorgvuldige toetsing of dit pakket op de geplande zinvol kan zijn, kan dit pakket breder worden toegekend door aanvullende financiering uit compensatiegelden.

Een voor de hand liggende plek is (een deel van) de percelen in de Bovenkerkerpolder waar de waterstand verhoogd gaat worden (zie § 3.1). Het pakket is vooral zinvol op plaatsen waar verschraling nodig en mogelijk is. De waarde van het pakket maaien na 8 of 15 juni wordt geregeld teniet gedaan doordat het gras zo snel groeit dat het op die data niet meer geschikt is als

kuikenland. Het verschralen vraagt veel van de gebruiker en de hogere vergoeding van het pakket kruidenrijk weidevogelgrasland is in deze situatie belangrijk. Inzet van het pakket is alleen zinvol als het perceel voldoende vochtig en schraal is, of dat naar verwachting binnen aanvaardbare termijn kan worden. Vergoeding: als SNL (€ 1.028,- per ha in 2011).

Plas-dras zetten van greppels

Het nat zetten van de greppels in het voorjaar (greppel plas-dras) blijkt een agrarisch gezien weinig ingrijpende maatregel die interessante winst kan opleveren voor foeragerende weidevogelkuikens (Tolkamp e.a. 2006). Vooral voor soorten die zich veel in randen ophouden, zoals tureluurs, lijkt dit een geschikte maatregel. Niet zozeer in de plaats van volvelds plas-dras (dat meer vogels trekt en ook een belangrijke rustfunctie heeft), maar vooral in aanvulling daarop. Bij greppel plas-dras wordt de greppel afgesloten en wordt de greppel vol water gezet, zodanig dat ook 1 à 2 meter aan weerszijden van de greppel (in totaal dus een strook van 2 tot 4 meter) onder water staat. Om het effect te vergroten, kan deze vorm van plas-dras worden gecombineerd met uitgesteld maaien op het perceel zelf.

Toetsing: alleen in combinatie met uitgesteld maaien?

Vergoeding: conform het SNL 2011: € 759,- per ha voor plas-dras van 15 februari tot 15 april, € 1.211,- per ha voor de periode 15 februari tot 15 mei. In het genoemde CLM-rapport (Tolkamp e.a. 2006) zijn de kosten van greppel plas-dras weliswaar zo'n 25% hoger berekend, maar daarin is het greppelonderhoud meegerekend. In beginsel is – bij dezelfde uitgangspunten – greppel plas-dras juist iets gemakkelijker inpasbaar dan volvelds plas-dras.

3.2.2 Uitbreiden *lastminute*beheer

Een effectieve manier om gedurende het broedseizoen maatwerk te leveren is het zogenaamde *lastminute*beheer: eenjarige ad hoc-afspraken die naar bevind van zaken worden gemaakt in de periode tussen 15 maart en 15 juni. Idee daarbij is dat maatwerk moet worden geleverd als de vogels zich anders 'gedragen' dan verwacht: als ze broeden op percelen waar geen beheer is gecontracteerd of als er op het moment dat er mag worden gemaaid nog veel legsels en/of kuikens in het gras aanwezig zijn die een groot risico lopen om te sneuvelen.

*Lastminute*beheer is op dit moment ook mogelijk via het SNL. Hoewel het een uiterst effectieve beheervorm is (zie verderop), is het daar echter aan belangrijke beperkingen onderhevig:

- er is een budgettaire beperking: maximaal 10% van het budget voor weidevogelbeheer mag aan deze beheervorm worden besteed. In het Noord-Hollandse deel van het AGV-gebied gaat het om ongeveer € 35.000,- per jaar. Dat bedrag is (te) snel op als de weersomstandigheden wat afwijken, zo bleek voorjaar 2010;
- er is een inhoudelijke beperking: onder het SNL kan alleen een bestaand maaidatumcontract worden 'opgeplust' (naar achteren verschuiven van een gecontracteerde maaidatum). Andere verschuivingen zijn niet toegestaan. Wel verkent de provincie nu de mogelijkheid om een contract voor legselbeheer op te plussen naar een maaidatumcontract. Daarmee zal de budgettaire beperking (die niet meeverandert) alleen maar meer gaan knellen;
- er is een geografische beperking: het provinciale SNL-budget kan voor maximaal 10% worden ingezet buiten de weidevogelkerngebieden, dat wwil zeggen in de 'schil' tussen kerngebieden en leefgebieden (zie ook bijlage 2). In het AGV-gebied is het oppervlakteverschil tussen leefgebieden en kerngebieden relatief groot. Beslaan de kerngebieden provinciebreed 75% van de

leefgebieden, in het AGV-gebied is dat 65% en is de schil rondom kerngebieden bijna 1.500 ha groot. Deze oppervlakte ligt vooral in de Vechtstreek. Er ligt dus een goede kans om compensatiegelden te concentreren in de 'schil' rondom de kerngebieden.

Voorheen financierden de betrokken agrarische natuurverenigingen (Vechtvallei en De Amstel) zulk beheer mede uit de afdracht die leden aan de vereniging betalen en (in Amstelland) uit het experimentele project *Nederland Weidevogelrijk*. De afgelopen jaren ging het om een bedrag van ca € 40.000,- per jaar. *Nederland Weidevogelrijk* is nu echter beëindigd. En de middelen die beschikbaar komen uit de afdracht van leden aan de natuurvereniging, is in omvang afgenomen door veranderingen in de afdrachtensystematiek. Het geld dat hieruit beschikbaar komt, wordt nu grotendeels anders besteed.

Het *lastminute*beheer kan in ons voorstel grofweg twee vormen aannemen:

- het ad hoc sluiten van een contract (legselbeheer of maaidatum) voor percelen waar (tegen de verwachting in) weidevogels hebben genesteld;
- het 'opplussen' van bestaande contracten. Zo kan een nestbeschermingscontract gedurende het broedseizoen worden aangevuld met een maaidatumcontract of kan een maaidatumcontract van 1 juni worden omgezet naar 8 of 15 juni, als er op 1 juni nog veel weidevogelgezinnen blijken te zitten.

Aantrekkelijke elementen van deze invulling zijn:

- *lastminute*beheer heeft een hoog ecologisch rendement en blijkt in het project *Nederland Weidevogelrijk* gedurende het seizoen veel extra contracten op te leveren. Het hoge ecologische rendement is geleden in het handelen naar bevind van zaken in het broedseizoen en in de sturing die de gebiedscoördinator voor weidevogels hierop uitoefent;
- inzetten in de schil rond kerngebieden is ecologisch kansrijk: met name in de Vechtstreek resteren weinig weidevogelkernen meer. Een goed beheer in de schil is niet alleen cruciaal voor een doelmatige bescherming van de vogels in de kerngebieden, maar ook met het oog op de populatiegroei die de provincie voor de verdere toekomst op het oog heeft en waarvoor een groei in beheerde oppervlakte nodig is (*Weidevogelvisie Noord-Holland 2009*). Zo zijn er (delen van) polders die nu helemaal buiten de kerngebieden vallen, maar waar wel vogels zitten, zij het in lagere dichtheden (zoals het deel van de Keverdijkse polder ten zuiden van het spoor, de Heintjesrak- en Broekerpolder).

We beschrijven de verschillende vormen van *last minute*-beheer hierna in meer detail.

Legselbeheer op niet-gecontracteerd land

Land waar geen beheer is gecontracteerd, maar waar (tegen de verwachting in) wel vogels broeden, kan gedurende het seizoen alsnog worden gecontracteerd. Elk beschermd legsel is er immers één. Voorwaarde is:

- uiteraard: dat er legsels aanwezig zijn;
- dat er in de nabije omgeving kuikenland is gecontracteerd.

Vergoeding: als SNL.

Contracteren van uitgesteld maaien

Op percelen waar geen beheer of alleen legselbeheer is gecontracteerd, kan gedurende het broedseizoen worden besloten om een maaidatumcontract te sluiten. Daarvoor staan de volgende maatregelen ter beschikking:

- a. de maaidata zoals ook het SNL die kent: 1, 8, 15 en 22 juni:

- b. een vroegere maaidatum: 23 mei. Het voormalige SAN-pakket met deze maaidatum is geschrapt omdat het maaien nog in de kuikenperiode valt. Maar met name in polders die relatief vroeg worden gemaaid, kan het een zinvol onderdeel zijn van een uitgekiend mozaïek van vroeger en later gemaaid land;
- c. Rustperiode na vroege eerste snede. Een kansrijke maatregel in gruttogebieden met een relatief intensief graslandgebruik is het vroeg maaien van percelen (bijvoorbeeld vóór 1 of 8 mei), waarna een rustperiode wordt aangehouden van vijf à zes weken. Het SNL kent zo'n pakket niet. Het is niet ongebruikelijk dat kort na de eerste snede percelen worden beweide of tegen 1 juni voor de tweede keer worden gemaaid, waardoor gruttogezinnen deze percelen niet of nauwelijks gebruiken. Bij vroeg maaien zijn er geen kuikens, maar wel nesten en is uiteraard nestbescherming noodzakelijk als er vogels op deze percelen broeden. Het pakket werkt goed in combinatie met pakketten voor laat (in juni) maaien in de directe omgeving. Zonder dit pakket zien we vaak dat de hergroeiende percelen tegelijk met de percelen met uitgesteld maaien worden gemaaid, waardoor er geen kuikenland meer beschikbaar is. Door de hergroeiende percelen dan nog een of twee weken te laten staan, krijgen de vogels de tijd die nodig is om vliegvlug te worden. Dit pakket is in het kader van het project *Mozaïek op Maat* in de provincie Utrecht geïntroduceerd. Een aantal boeren koos graag voor dit pakket, omdat het makkelijk in de bedrijfsvoering is in te passen. Uit onderzoek (alarmtellingen) komt naar voren dat dit pakket goed kan werken (Van Miltenburg e.a. 2010).

Voorwaarden:

- er zijn op het perceel legsels aanwezig en/of er zijn binnen een straal van 500 meter territoria aanwezig;
- de maatregel maakt onderdeel uit van een (goedgekeurd) beheer-mozaïek.

Vergoedingen:

- maaidata 1, 8, 15 en 22 juni: als SNL;
- maaidatum 23 mei: deze maatregel is opgenomen in de concept-catalogus groenblauwe diensten 2010 en heeft daar een vergoeding van € 197,- per ha;
- rustperiode na een vroege eerste snede. Volgens DLG is deze maatregel vergoedingstechnisch goed vergelijkbaar met de maatregel 'rustperiode na voorbeweiden' (8 mei – 22 juni), die onderdeel is van SNL en in 2011 een vergoeding kent van € 230,- per ha.

Opplussen van bestaande maaidatumcontracten

Als er een maaidatumcontract van 1, 8 of 15 juni is gesloten, maar er blijken op het moment dat er mag worden gemaaid nog veel legsels of weidevogelgezinnen aanwezig te zijn, kan het contract worden verlengd met 1 à 2 weken.

Toetsing: legsels en/of weidevogels aanwezig aan het eind van de rustperiode.

Vergoeding: verschil tussen SNL-vergoedingen voor de betrokken maaidata.

Hoewel het SNL ook maaidatumpakketten van 1 juli, 15 juli en zelfs 1 augustus kent, stellen we voor om 22 juni als uiterste maaidatum aan te houden. Alleen in zeer uitzonderlijke gevallen kunnen latere maaidata worden overeengekomen.

3.2.3 Experimenten veldleeuwerik en maïsland

Experiment veldleeuwerik

Het gaat slecht met de veldleeuwerik in Nederland. In de jaren zeventig van de vorige eeuw was het een van de meest algemene vogels in ons land. Sindsdien zijn we meer dan 90% van de veldleeuweriken kwijt geraakt. De achteruitgang treedt vooral op in agrarische gebieden en met name in grasland. In Amstelland en

Vechtstreek zijn in totaal nog slechts enkele tientallen broedparen aanwezig. In akkerbouwgebieden worden al langer specifieke maatregelen voor de leeuwerik genomen, in grasland niet. Dat is een gemiste kans, want veldleeuweriken zijn kwetsbaar voor maaien doordat ze geen baat hebben van nestbescherming (de nesten worden zelden gevonden), de jongen blijven in het nest en de vogels brengen twee of drie broedsels groot en hebben dus een lang broedseizoen. Bovendien lijken ze voor hun voedsel afhankelijk van voldoende open plekken in de grasmat en die zijn er in de moderne bedrijfsvoering minder dan vroeger. Het SNL kent enkele nieuwe pakketten met zeer late maaidata (1 en 15 juli, 1 augustus) die specifiek zijn bedoeld voor zangvogels. Deze pakketten zijn echter kostbaar (in 2011 ca € 1.000,- tot 1.400,- per ha) en moeten voor gehele percelen worden gesloten, terwijl de locatie van de legsels zelden exact bekend is.

In Amstelland is waargenomen is dat in de afgelopen vier jaar de populatie in de Ronde Hoep zich herstelt. Verklaringen kunnen zijn gelegen in het beheer van het nieuwe reservaat (uitgesteld maaien op 180 ha) dat de broedkansen voor de leeuwerik vergroot en in grootschalige werkzaamheden in de polder in 2007 waardoor verspreid door de hele polder stroken kale grond lagen. Al bij de telling in 2006 viel op dat de leeuweriken zich leken te concentreren in de nabijheid van kavelpaden. Ook in 2007 was dat het geval en bovendien hingen veel vogels in de lucht te zingen binnen een afstand van 100 meter tot de stroken kale grond. Experimenten met onbeteelde leeuwerikvlakjes in de Nederlandse akkerbouw zijn nog niet bijster succesvol gebleken, onder meer omdat de vlakjes snel omsloten raken door het opgroeiend gewas. In graslandgebieden speelt deze handicap niet.

We willen een maatregel voorstellen om de voedselsituatie voor de leeuweriken op of naast percelen die laat worden gemaaid en/of langs kavelpaden te verbeteren door het zwartmaken van stroken grond. Dit kan twee gedaanten aannemen: stroken van 3-6 meter langs maaidatumland of kavelpaden, of een grotere blokken tot maximaal 0,5 ha. Het uitgesteld maaien op of nabij de stroken dient waar mogelijk verlengd te worden tot 15, 22 juni of 1 juli. Het voorstel is dus om vroeg in het jaar, zodra het technisch mogelijk is, op kansrijke locaties stroken grond zwart te maken. Het vaststellen van de benodigde vergoedingshoogte is onderdeel van het experiment.

Zwarte grond, zoals hier in een experiment met 'trioranden' in Groningen, trekt leeuweriken aan

Essentieel is dat de effecten van het experiment worden gemonitord. Monitoring omvat in ieder geval het in kaart brengen van territoria en nestplaatsen. Bij voorkeur wordt ook het voedsel- en broedgedrag in relatie tot de ruimtelijke omgeving in kaart gebracht. Dit is alleen mogelijk indien de condities voor nauwkeurige observatie gunstig zijn. De kosten voor de monitoring zijn aanzienlijk. Gezocht kan worden naar aanvullende financiering of koppeling aan universitair onderzoek o.i.d.

Toetsing: aanwezigheid van veldleeuweriken in/nabij percelen met uitgesteld maaien tot 15 juni.

Vergoeding: verlengen uitgesteld maaien als SNL. Overige kosten:

- zwart maken grond door cultivateren of frezen: tarief voor pleksgewijs cultivateren conform Catalogus groenblauwe diensten: € 1.400,- per ha. Dit moet elk jaar opnieuw gebeuren;
- uit cultuur nemen van grasland: conform concept-catalogus 2010 maximaal € 1.300,- per ha. Dit is het verlies aan voederwaarde verminderd met de bewerkingskosten van productiegasland;
- aan het einde van het experiment (na vier jaar) opnieuw inzaaien. Conform de catalogus € 1.130,- per ha.

De kosten van het experiment komen hierbij op 4 jaar x (€ 1.400,- + 1.300,-) + € 1.130,- = € 11.930,- per ha. We stellen een oppervlakte van 2 ha voor, waarmee de kosten komen op een kleine € 24.000,-. Dit is exclusief monitoring en verslaglegging, dus het totaal ronden we af op € 27.500,-.

Experiment aanvullende bescherming in maïs

In het Noord-Hollandse deel van het AGV-gebied wordt op naar schatting 40 tot 60 ha maïs geteeld (10 à 20 ha in Amstelland en 30 à 40 ha in de Vechtstreek). Maïs is vaak van groot belang voor Kieviten, maar op veel plaatsen ook voor zangvogels als graspieper, veldleeuwerik en gele kwikstaart. Op maïsland is via het SNL nu alleen nestbescherming mogelijk. Dat is niet altijd afdoende. Daarom is het zinvol om te experimenteren met twee aanvullende beschermingsmaatregelen:

- a. uitgestelde bewerking van het land bij hoge nestdichtheid. Deze maatregel is al eens met succes toegepast in de Bovenkerkerpolder;
- b. stroken braak laten liggen of inzaaien met een grasmengsel of bloemrijk kruidenmengsel. Met het gevarieerd beheer (afwisselend korte en ruige vegetatie) van randen langs bouwland zijn inmiddels in verschillende gebieden goede ervaringen (zie bijv. Van 't Hoff 2009). Ook in de Vechtstreek is al één grondgebruiker (betaald door Vechtvallei) met succes actief met grasstroken in maïs.

Ook dit experiment zou weer vergezeld moeten gaan van monitoring.

Vereisten en vergoeding experiment a: uitstel veldwerkzaamheden tot een overeengekomen datum. Vergoeding: € 700,- per ha. Toetsing: aanwezigheid van veel nesten op met moment van de beoogde werkzaamheden.

Vereisten experiment b:

- onbeteeld laten of inzaai en beheer van een (eventueel kruidenrijk) grasmengsel;
- strook mag niet worden bemest en gespoten;
- als de strook langs een waterloop ligt: geen slootvuil of -maaisel deponeren.

Vergoedingen:

- onbeteeld laten: hiervoor hanteert de concept-catalogus 2010 een nettobedrag van € 1.300,- per ha. Dit is de misgelopen voederwaarde verminderd met de bewerkingskosten van maïsland;
- inzaai en beheer grasstrook: hiervoor kunnen we de vergoeding van het bouwlandpakket voor zandgrond uit het SNL aanhouden: € 1.650,- per ha.

We gaan uit van de volgende omvang van het experiment:

- 2 ha van experiment a: 2 ha x 4 jaar x € 700,- = € 5.600,-;
- 1,5 ha van experiment b: 1,5 ha x 4 jaar x € 2.950,- = € 17.700,-

Het totaal komt daarmee op € 23.300,-. Inclusief monitoring en verslaglegging ronden we dit bedrag eveneens af op € 27.500,-.

Alle maatregelen en vergoedingen uit § 3.2 zijn samengevat in de tabel in bijlage 6.

Aanleg van grasstroken langs of in maisland, zoals links in het Brabantse project 'Actief randenbeheer', kan positief uitwerken voor broedvogels, en met name voor zangvogels. Alternatief is het onbeteeld laten van stroken of vlakken in mais, zoals rechts voor leeuweriken in Vlaanderen.

3.3 Situering van de beheermaatregelen

Aanvankelijk lag het in de bedoeling om een 'vlekkenkaart' te maken van de beoogde situering van de beheermaatregelen. Dat idee hebben we uiteindelijk laten varen, omdat door het accent op *last minute*-beheer:

- er een gedeeltelijke overlap zal optreden met de bestaande SNL-overeenkomsten. Hier zijn de compensatiemaatregelen bedoeld om bestaand beheer te versterken, c.q. effectiever te maken. De situering van het SNL-beheer voldoet aan de provinciale regels voor weidevogelbeheer: een budgettair accent (90%) op de weidevogelkerngebieden;
- de situering van het beheer sterk zal afhangen van de feitelijke situatie in het broedseizoen.

Bovendien zijn in de voorgestelde pakketvoorwaarden vaak al eisen ten aanzien van de situering opgenomen: op kansrijke plekken, aanwezigheid van legsels of territoria, aansluiting op maaidatumland etc.

In zijn algemeenheid geldt (zie ook § 2.4) dat de compensatiemaatregelen zullen worden ingezet binnen de door de provincie op kaart gezette weidevogelleefgebieden conform de weidevogelvisie Noord-Holland (2009), de Structuurvisie Noord-Holland (2010) en het Natuurbeheerplan – zie bijlage 2. Daarmee wordt gegarandeerd dat de maatregelen in ieder geval niet in ongeschikte gebieden worden ingezet. De koppeling aan de aanwezigheid van vogels (legsels, territoria) die niet zelden bij de pakketten is aangebracht, garandeert vervolgens dat er daadwerkelijk iets te beschermen valt.

De leefgebieden beslaan (delen van) de volgende polders:

1. In Amstelland: Bovenkerkerpolder, Duivendrechtterpolder, Polder de Ronde Hoep, Holendrecht- en Bullewijkerpolder, Middelpolder en Uithoornse polder.
2. In de Vechtstreek gaat het met name om de polders in het noordwestelijk deel van het gebied: Noordpolder beoosten Muiden, Nieuwe Keverdijkse polder (incl. het deel ten zuiden van het Naardermeer tot aan de Hilversumse Meent), Aetsveldse polder, Heintjesrak- en Broekerpolder, Horn- en Kuijerpolder en Horstermeer (incl. Meeruiterdijksche polder).

In Amstelland vertonen de kerngebieden sterke overlap met de leefgebieden en is er naar schatting hooguit 25% afwijking. De polders die daar als leefgebied zijn aangemerkt, zijn in ieder geval ook allemaal in belangrijke mate kerngebied. In de Vechtstreek is dat anders: hier vertonen de leefgebieden, weidevogelkerngebieden en gruttokerngebieden (in afnemende oppervlakte) grote verschillen. Polders waar de verschillen relatief klein zijn, zijn de Noordpolder, het westelijk deel van de Keverdijkse polder en de Aetsveldse polder. Polders die wel als leefgebied zijn aangemerkt, maar waar geen weidevogelkernen van betekenis (meer) zijn, zijn het zuidoostelijk deel van de Keverdijkse polder, de Heintjesrak- en Broekerpolder en de Horstermeer. Ook in deze polders zullen naar bevind van zaken compensatiemaatregelen worden ingezet. Deze maken onderdeel uit van de strategie om de kerngebieden in de Vechtstreek te vergroten door verhoging van de dichtheden.

Een gebied in het Utrechtse deel van de Vechtstreek dat zich goed leent voor inzet van compensatiemaatregelen, is de Broekzijdse polder (tussen Abcoude en Amsterdam-Zuidoost), een weidevogelrijke polder die grenst aan de Aetsveldse polder en die (weliswaar gescheiden door de nodige infrastructuur) een verbinding vormt met het Amstellandse deel van het compensatiegebied.

3.4 Verhouding tot compensatiecriteria

Als we de voorgestelde invulling van de compensatie afzetten tegen de uitgangspunten zoals we die in § 2.4 formuleerden, ontstaat het volgende beeld:

- a. De compensatie krijgt gestalte door een combinatie van extra hectares weidevogelbeheer en het 'opplussen' van bestaand beheer. Dat lijkt een ecologische sterke combinatie:
 - daar waar het beheer onvoldoende effectief is (of : blijkt te zijn gedurende het broedseizoen), worden extra maatregelen ingezet;
 - daar waar geen beheer is gecontracteerd (deels door de bestedingscriteria van het SNL), worden extra maatregelen ingezet. Met name in de Vechtstreek kan dit bijdragen aan herstel van de sterk geslonken kerngebieden.
- b. De beoogde experimenten voor zangvogels kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan (inzichten in) de kansen van deze vogels in graslandgebieden. Daarmee vormen ze een belangrijke aanvulling op het bestaande SNL-instrumentarium. Als de maatregelen kansrijk blijken, kunnen ze definitief aan de set compensatiemaatregelen worden toegevoegd.
- c. De maatregelen worden louter ingezet in de leefgebieden zoals vastgelegd in onder meer het Natuurbeheerplan. In de selectie van leefgebieden zijn onder meer de Alterra-criteria voor goede leefgebieden (t.a.v. bijvoorbeeld waterpeil en afstand tot verstoringsbronnen) verdisconteerd. wel is de kaart uitgebreid met kerngebieden die niet aan de Alterra-criteria voldeden (maar waar wel vogels zitten). Daarmee is een zekere ecologische effectiviteit ingebouwd.
- d. De maatregelen worden getroffen in gebieden die tot maximaal 10 km van de ingreep zijn gelegen. Een belangrijk deel van de leefgebieden ligt op maximaal 5 km van de ingreep. Hoewel de meningen verschillen over de gewenste maximum afstand (zie § 2.4), vallen beide afstanden binnen de marges die Alterra noemt.

3.5 Verhouding tot catalogus groenblauwe diensten

Volgens de catalogus groenblauwe diensten bestaat een pakket diensten dat Brussel-proof is uit twee elementen:

- maatregelen en vergoedingen die passen binnen de grenzen van de catalogus;
- een bijbehorende regeling of subsidieverordening die de manier regelt waarop het geld wordt besteed en daarbij voldoet aan de Brusselse eisen ten aanzien van die bestedingen.

In dit hoofdstuk hebben we te maken met het eerste aspect; op het tweede gaan we hierna (in § 4.3) in.

Voor de maatregelen en vergoedingen die we in dit hoofdstuk hebben beschreven, geldt:

- dat ze rechtstreeks uit het SNL zijn overgenomen of zijn te berekenen uit het verschil tussen bestaande SNL-vergoedingen. Het SNL is een door Brussel apart (los van de catalogus) goedgekeurd subsidiestelsel;
- dat ze passen binnen de catalogus groenblauwe diensten. Daarbij is doorgaans de goedgekeurde versie van 2007 gebruikt en in een enkel geval (het maaidatumpakket 23 mei) van de nog niet goedgekeurde versie van 2010. Het betreffende maaidatumpakket was echter eerder onderdeel van het subsidiestelsel, dus problemen zijn hier niet te verwachten.

Daar waar eigen berekeningen zijn gemaakt (bij de experimenten), is een voederwaardeprijs gehanteerd van € 0,1929 per kVEM. Dat is de prijs zoals die volgens opgave van DLG voor 2011 is gehanteerd voor de SNL-vergoedingen. Bij de experimenten luistert het iets minder nauw of deze volledig voldoen aan de catalogus:

- we beschouwen de experimenten als een vierjarig onderzoeksproject (zie ook § 4.2) en niet als een reguliere subsidiemogelijkheid;
- het bepalen van de benodigde vergoedingshoogte is mede onderdeel van de experimenten.

De genoemde vergoedingen zijn besproken met DLG (helpdesk catalogus) en aangepast aan de opmerkingen die hieruit voortvloeiden. Mochten er op onderdelen twijfels rijzen over de staatssteunrechtelijke kant van de vergoedingen, dan kan financiering met privaat geld een uitwijkmogelijkheid bieden. Zoals we in § 4.1 zullen zien, dient deze mogelijkheid zich aan als het compensatiebudget in een gebiedsfonds terecht komt dat mede wordt gevoed door een zogeheten streekrekening.

De SNL-vergoedingen worden tweejaarlijks aangepast. Daar waar de vergoedingen van compensatiemaatregelen op het SNL zijn gebaseerd, stellen we voor ze te laten meefluctueren met het SNL.

De inrichtingsmaatregelen in de Bovenkerkerpolder zijn geen beheervergoeding, maar een investeringsbijdrage. Hiervoor gelden staatssteunrechtelijk andere regels. Voor landbouwbedrijven geldt dat investeringen in traditionele landschappen (natuur en landschap) tot een bedrag van € 10.000,- per bedrijf per jaar zijn vrijgesteld van toetsing door Brussel. Aangezien de bijdrage deze grens voor sommige bedrijven overschrijdt, kan de bijdrage wellicht over twee kalenderjaren worden gesplitst.

4. Financiële en organisatorische aspecten

4.1 Fondsvorming voor duurzame financiering

Het streven is om de weidevogelcompensatie een wat grotere duurzaamheid te geven dan de 12 jaar waarop de budgetberekening is gebaseerd. Dat wordt in dit voorstel als volgt gerealiseerd:

- a. Twee onderdelen van het compensatievoorstel krijgen het karakter van een eenmalig 'project' die ineens ten laste komt van het compensatiebudget:
 - de aanleg van kruidenrijk grasland in de Bovenkerkerpolder betreft een eenmalige inrichtingsmaatregel à € 50.000,-;
 - de vierjarige experimenten met veldleeuwerik en bescherming in maïs, een vierjarig project van € 55.000,-. Het is dan wel zaak om in de structurele jaarlijkse bestedingen ruimte te houden voor het opnemen van deze maatregelen als blijkt dat ze succesvol zijn.
- b. Het resterende bedrag, bijna € 1 mln., wordt gebruikt voor de structurele, jaarlijks te betalen beheermaatregelen. Dit budget wordt in een gebiedsfonds gestort, waarvan het jaarlijkse rendement wordt gebruikt voor de beheervergoedingen. Om jaarlijks voldoende middelen ter beschikking te hebben, stellen de betrokken gebiedsorganisaties (LTO en Vechtvallei) voor dat het budget wordt opgemaakt over een periode van 20 jaar. Op dat moment zijn de financiële omstandigheden, het provinciaal beleid (de Weidevogelvisie loopt tot en met 2021) en de reguliere subsidiemogelijkheden dusdanig veranderd, dat een langere looptijd weinig zinvol lijkt. De provincie heeft aangegeven dit een redelijke termijn te vinden. Op basis van informatie van het Nationaal Groenfonds is er dan (bij een voorzichtig geschatte marktrente van 2%) jaarlijks zo'n € 70.000,- beschikbaar. Bij een stijgende rentestand neemt dit bedrag alleen maar toe.

In zowel Amstelland als de Vechtstreek zijn momenteel fondsen opgericht of in oprichting:

- het Landschapsfonds Amstelland is al opgericht. De bijbehorende gebiedsorganisatie is sinds eind 2009 de coöperatieve vereniging Landschap Amstelland, waarin de Stichting Beschermers Amstelland en de Vereniging voor agrarisch natuurbeheer De Amstel deelnemen;
- in de Vechtstreek zal waarschijnlijk zeer binnenkort (eind 2010 of begin 2011) een fonds in het leven worden worden groepen. Hierin zullen in ieder geval de LTO-afdeling en agrarische natuurvereniging Vechtvallei deelnemen. Andere gebiedsorganisaties, zoals Natuurmonumenten en de Vechtplassencommissie, krijgen waarschijnlijk een adviesrol.

Beide fondsen worden, c.q. zullen mede worden gevoed door een zogeheten streekrekening, een spaarproduct van de Rabobank. Voor Amstelland is daartoe de overeenkomst al gesloten, voor de Vechtstreek zal dat naar verwachting eind 2010 gebeuren. Bij een streekrekening verleidt de Rabobank bedrijven en instellingen (het gaat voornamelijk om een zakelijke rekening) om hun geld op de streekrekening te zetten, waarbij de Rabo 5% van een marktconforme rente (momenteel 1,6%) als 'bonus' op de streekrekening stort. Daarnaast kunnen inleggers besluiten om een deel van hun renteopbrengst eveneens in het gebiedsfonds te laten storten. Met de streekrekening worden private middelen gegenereerd, die een belangrijke (en niet aan staatssteunregels gebonden) aanvulling vormen op de publieke middelen. De fondsstructuur in Amstelland is als voorbeeld weergegeven in bijlage 7.

Beide fondsen hebben of krijgen een structuur waarin de fondsmiddelen worden beheerd door het Nationaal Groenfonds. Dat heeft drie voordelen:

- het Groenfonds is voor geldschieters een vertrouwde partij;
- het Groenfonds kan de geldstromen administratief gescheiden houden, zodat de besteding van geormerkte gelden adequaat kan worden verantwoord en publieke en private gelden gescheiden blijven;
- het Groenfonds stort bij de start van een streekrekening € 1 mln. op de rekening om zo andere partijen over de brug te krijgen.

4.2 Verdeling over maatregelen en gebieden

Een redelijke verdeling van het jaarlijks beschikbare budget over de verschillende typen maatregelen uit § 3.2 zou kunnen zijn (bij een aanname van € 70.000,- per jaar):

	aandeel	budgetindicatie (€)
1. Kruidenrijk grasland en greppel plas-dras	25%	17.500
2. Diverse vormen van <i>lastminute</i> beheer	60%	42.000
3. Ruimte voor extra maatregelen en/of vergoedingsschommelingen	15%	10.500
Subtotaal	100%	70.000
4. Uitvoeringskosten	15%	10.500
Totaal	115%	80.500

Toelichting:

- bij punt 3: de twee voorgestelde experimenten zijn weliswaar als eenmalig (project)budget in mindering gebracht op het te beleggen budget, maar het is gewenst om ruimte te houden voor structurele opname van deze maatregelen in het jaarlijkse budget en om ruimte te houden voor eventuele nieuwe experimenten. Als de experimenten geen succes zijn, kunnen hieruit nieuwe experimenten worden gestart of kan het overschietende bedrag worden verdeeld over de posten 1 en 2. Daarnaast is het zinvol om ruimte te houden voor indexering en het opvangen van andere vergoedingsfluctuaties;
- bij punt 4: voorstel is (zie § 4.3) om de twee agrarische natuurverenigingen en de (gezamenlijke) gebiedscoördinator voor weidevogels een sleutelrol te geven in de uitvoering. Daarvoor is een stelpost opgenomen van 15% van de totale omzet aan beheersmaatregelen. De jaarlijkse uitvoeringskosten zijn vooralsnog buiten het compensatiebudget (dat is berekend op basis van louter beheerkosten) gehouden. Ook als de maatregelen door de overheid zouden worden uitgevoerd, is er immers sprake van uitvoeringskosten.

Bij een gemiddelde hectareprijs van ca € 900,- voor de maatregelen onder 1 en 3 en een gemiddelde van € 200 à 250,- (ruwe aanname) voor de maatregelen onder 2, kan op deze wijze jaarlijks zo'n 200 à 240 ha extra beheer (incl. opplussen van bestaand beheer) worden gerealiseerd.

Omdat er geen draagvlak is om tot één gebiedsfonds te komen voor Amstelland en Vechtstreek, kan het compensatiebudget het best in tweeën worden gesplitst, waarbij elk deel in het betreffende gebiedsfonds wordt gestort. Doen we dat op basis van de compensatiehectares, dan komen we op de volgende verdeling:

- Amstelland: 33,7% van € 1.065.180,- = € 358.966,-, waarvan € 50.000,- voor eenmalige inrichting, € 18.535,- voor experimenten en ruim € 290.000,- voor beheer;

- Vechtstreek: 66,3%, ofwel € 706.214,-, waarvan € 36.465,- voor experimenten en een kleine € 670.000,- voor beheer.

4.3 Organisatie

Aparte regeling of aansluiten bij SNL?

Er is uitgebreid gediscussieerd over de vraag aan welke regeling de compensatiemaatregelen moeten worden opgehangen: aan het SNL (deels als regionale maatwerkpakketten) of aan een aparte, 'eigen' gebiedsregeling. De financier, Rijkswaterstaat, en de provincie Noord-Holland hebben aangegeven hierin geen principiële voorkeur te hebben. In geval van een aparte regeling staan zij geen van tweeën te trappelen om 'regelingseigenaar' te worden; de regeling moet dan dus echt in het gebied komen te liggen, bijvoorbeeld aangestuurd door de besturen van de gebiedsfondsen. We gaan hierna wat dieper in op beide varianten.

Aansluiten bij het SNL

De maatregelen die afwijken van het SNL zouden als regionale maatwerkpakketten kunnen worden toegevoegd aan het Natuurbeheerplan en het openstellingsbesluit. Het compensatiebudget (c.q. het jaarlijkse fondsrendement) wordt als geormerkt budget toegevoegd aan het provinciale SNL-budget. In het openstellingsbesluit moet worden vastgelegd om welke maatregelen het gaat, in welke gebieden ze precies mogen worden toegepast en op welke onderdelen er wordt afgeweken van de spelregels van het Natuurbeheerplan. Dat laatst is bijvoorbeeld nodig om een deel van de maatregelen te kunnen contracteren in de 'schil' tussen kerngebieden en leefgebieden, waarin het Natuurbeheerplan besteding van slechts 10% van het totale weidevogelbudget toestaat.

Belangrijke *voordelen* van aansluiten bij het SNL zijn:

- er hoeft geen nieuwe regeling te worden ontworpen. Wel moeten teksten worden gemaakt voor het openstellingsbesluit dat de besteding van de geormerkte gelden regelt;
- aanhaken bij een bestaand voertuig scheelt werk. Zaken zoals handhaving, administratie, uitbetaling, eisen t.a.v. *cross-compliance*, monitoring en verantwoording zijn daarmee automatisch geregeld;
- de uitvoeringskosten voor de gebiedsorganisaties zijn laag en kunnen wellicht zelfs via de speciale SNL-mogelijkheden hiervoor worden vergoed.

Aan deze variant kleven echter ook belangrijke *nadelen*:

- de agrarische natuurverenigingen zijn niet enthousiast over de manier van werken bij de openstelling in 2010, toen er veel dingen misliepen. Hoewel deze ergernissen hopelijk voor een groot deel in de categorie 'kinderziekten' kunnen worden geschaard, geven de ervaringen met de nieuwe toolkit voor het SNL weinig reden tot optimisme over snelle oplossingen;
- bij aansluiting bij het SNL moeten de pakketten en vergoedingen tóch worden getoetst door de Europese Commissie, ook al zijn die conform de catalogus. Dat is ook gebeurd bij de provinciale maatwerkpakketten die dit jaar (bijv. in Zuid-Holland) van kracht zijn geworden. Brussel beschouwt het SNL als een andere beleidscontext dan de catalogus, ook als de pakketten (zoals met alle maatwerk het geval is) met louter provinciaal geld worden betaald. Dat levert ongetwijfeld vertragingen op;
- het lukt sowieso niet meer om nog maatwerkpakketten te introduceren in de openstelling voor 2011. Er gaat dus óf een jaar verloren óf er moet een tijdelijke openstelling (voor 1 jaar, als 'project') worden geregeld. Dat laatste kost weer extra tijd inspanning.

Een aparte gebiedsregeling

Alternatief is het opstellen van een aparte subsidieverordening die bijvoorbeeld door de besturen van de gebiedsfondsen wordt uitgevoerd.

Voordelen van een aparte regeling zijn:

- de regeling in geheel in eigen hand, waardoor er – binnen de Brusselse kaders – maximale speelruimte is voor maatwerk en slagvaardig opereren;
- zolang de maatregelen conform SNL en catalogus zijn, hoef je niet voor toetsing langs Brussel. Ook dit scheelt tijd.

Uiteraard kleven aan een aparte regeling ook *nadelen*:

- het opzetten van een nieuwe regeling kost tijd, want over alle aspecten moet worden nagedacht. Daarentegen zijn er al veel voorbeelden beschikbaar;
- de uitvoeringskosten komen wellicht voor rekening van het gebied, c.q. worden in mindering gebracht op het compensatiebudget, waardoor er minder geld overblijft voor feitelijke natuurcompensatie. Dit is niet zozeer een nadeel van een aparte regeling, maar van het feit dat ze in de berekening van het compensatiebudget niet zijn meegenomen.

Een regeling waarin overheidsgeld omgaat, hoeft niet per se een overheidsregeling te zijn, maar moet wel door een overheid zijn geborgd. De provincie kan dat doen door in de samenwerkingsovereenkomst met Rijkswaterstaat die voor alle natuurcompensatie wordt opgesteld, de wijze van besteding van de middelen en de plichten ten aanzien van controle en verantwoording vast te leggen.

De betrokken agrarische natuurverenigingen hebben een voorkeur voor een regeling 'in eigen beheer'. In dat geval moet een subsidieverordening worden opgesteld. Dat kan op korte termijn gebeuren.

Uitvoering

Net als bij het bestaande weidevogelbeheer kunnen en willen de betrokken agrarische natuurverenigingen (De Amstel en Vechtvallei) en de gebiedscoördinator voor weidevogels een belangrijke rol spelen in de uitvoering van de compensatie.

Uitgaande van een 'eigen' regeling gaat het daarbij om:

- werving van deelnemers;
- sluiten van contracten;
- controle op de naleving van de contractbepalingen;
- uitbetaling van de deelnemers;
- verantwoording van de besteding van middelen.

Daarnaast moet monitoring en evaluatie plaatsvinden. Voor al deze activiteiten is in § 4.2 vooralsnog een stelpost van 15% van het totale beheerbudget opgenomen. Aandachtspunt daarbij is de verhouding tot de activiteiten van de AID in het kader van het SNL. Met de inwerkingtreding van het SNL hebben de natuurverenigingen formeel geen rol meer in de uitvoering. Omdat het compensatiebeheer deels overlapt met bestaand SNL-beheer, is de afstemming van uitvoerende werkzaamheden een punt van aandacht dat bij de start van de compensatiemaatregelen goed moet worden bezien.

Monitoring

We stellen voor dat de volgende maatregelen zorgvuldig worden gemonitord:

- de voorgestelde experimenten;
- de inrichtingsmaatregelen in de Bovenkerkerpolder.

De overige maatregelen overlappen dusdanig sterk (zowel inhoudelijk als ruimtelijk) met het SNL-beheer, dat aparte monitoring hier niet zinvol, c.q. methodologisch haalbaar is. Hiervoor kan het beste worden aangesloten bij de monitoring die voor het SNL wordt ontworpen.

5. Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

1. Dit rapport beschrijft een voorstel voor de invulling van de compensatieplicht voor weidevogels (in de vorm van agrarisch natuurbeheer) in Vechtstreek en Amstelland, voortvloeiend uit het project ter verbetering van de verbinding Almere-Amsterdam-Schiphol (AAS). Dit voorstel zal – samen met het voorstel voor de EHS-compensatie – deel gaan uitmaken van het uiteindelijke Tracébesluit.
2. Het voorstel beoogt een 'dubbelslag' te maken, waardoor het afwijkt van de meer gebruikelijke 1:1-compensatie:
 - verbetering van bestaand beheer, daar waar dat (gedurende het broedseizoen) onvoldoende effectief blijkt;
 - uitbreiding van het beheerde areaal. Daarbij wordt met name ook gekeken naar gebieden die nu minder soortenrijk zijn (en daardoor niet als 'kerngebied' op de kaart staan). Hier is relatief veel winst te behalen, ook met het oog op uitbreiding van de kerngebieden, die in de Vechtstreek erg klein zijn geworden.
3. De compensatiemaatregelen vallen uiteen in drie groepen:
 - a. Inzet van extra kruidenrijk grasland en greppel plas-dras. Het eerste is een relatief duur, maar effectief pakket, het tweede is een nieuwe, maar relatief goed inpasbare maatregel.
 - b. Een forse extra inzet van zogeheten *lastminute*beheer, maatregelen variërend van legselbeheer tot (extra) uitstel van maaien, die naar bevind van zaken in het broedseizoen worden overeengekomen.
 - c. Twee experimenten die met name zijn gericht op betere kansen voor zangvogels in grasland. Deze groep heeft het moeilijk en wordt onvoldoende bediend door het reguliere instrumentarium. Bij gebleken succes kunnen de maatregelen structureel worden opgenomen in het compensatiebeheer.Daarnaast bevat het voorstel de inrichting van 20 ha vochtig weidevogel-grasland in de Bovenkerkerpolder (Amstelland).
4. Met het berekende compensatiebudget (€ 1.065.180,-) kan – met een zeer natte vinger – jaarlijks zo'n 200 à 240 ha compensatiebeheer plaatsvinden. Dat is inclusief het 'opplussen' van bestaand beheer. Het compensatiebeheer wordt gesitueerd in de weidevogelleefgebieden zoals die in de provinciale Weidevogelvisie, de Structuurvisie en het Natuurbeheerplan zijn aangegeven. Daardoor is gewaarborgd dat de fysieke omstandigheden geschikt zijn voor weidevogels. Deze gebieden omvatten grote delen van de polders in Amstelland en uiteenlopende delen van zes polders in het noordwesten van de Vechtstreek. Deze polders bevinden zich alle binnen 10 km, en vaak zelfs binnen 5 km, van de plaats van de ingreep. Deze afstand valt binnen de criteria die Alterra noemt voor weidevogelcompensatie.
5. Bij alle compensatiemaatregelen zijn in overleg met DLG (helpdesk catalogus groenblauwe diensten) vergoedingen berekend. Deze zijn in alle gevallen conform het SNL (soms als berekend verschil tussen twee SNL-vergoedingen) en/of de catalogus (vaak de goedgekeurde versie van 2007, soms de conceptversie van 2010 die momenteel door Brussel wordt getoetst). Daarmee zijn de maatregelen in beginsel Brussel-proof.

6. Het voorlopige compensatiebudget is gebaseerd op beheervergoedingen en een compensatiekaart die op dit moment niet meer gelden. Zou het budget opnieuw worden berekend, dan zou de beheervergoeding hoger zijn, maar het compensatieareaal kleiner. Belangrijke factor in dat laatste is de Bloemendalerpolder, waarvoor sinds kort (vastgestelde versie Structuurvisie Noord-Holland 2040) geen compensatietaakstelling meer geldt. Hiermee zouden 95 van de 205 berekende hectares (46%) vervallen. Omdat Rijkswaterstaat vasthoudt aan de oorspronkelijke berekening, is per saldo een hoger bedrag beschikbaar dan zou resulteren uit herberekening. De invulling van een deel van de compensatietaakstelling zou om deze reden bovendien wat soepeler kunnen worden getoetst.
7. Voorstel is om het compensatiebeheer een wat grotere duurzaamheid te geven dan de provincie in zijn beleid heeft vastgelegd: 20 in plaats van 12 jaar. Dat wordt bereikt door het compensatiebudget (na aftrek van eenmalige uitgaven zoals de inrichting van de Bovenkerkerpolder en de experimenten) in een gebiedsfonds te storten dat in 20 jaar wordt opgebruikt. In Amstelland is zo'n fonds in 2009 opgericht, in de Vechtstreek zal dat eind 2010, begin 2011 het geval zijn. Omdat het gaat om twee verschillende fondsen, kan het compensatiebudget het beste in tweeën worden geknipt. Doen we dat op basis van de berekende compensatietaakstelling, dan zou hiervan een derde in Amstelland terecht komen en tweederde in de Vechtstreek.
8. Er is uitgebreid gediscussieerd over de vraag via welke regeling de maatregelen gestalte moeten krijgen: via het SNL (in de vorm van een regionaal geormerkt budget met deels regionale maatwerkpakketten) of via een aparte, nieuw in het leven te roepen regeling waarvan de uitvoering in de streek komt te liggen. Na een afweging van alle voor- en nadelen lijkt de laatste variant het meest aantrekkelijk. In beginsel zijn daarvoor – ook al gaat het om overheidsgeld – geen beletsels, mits de uitvoering (bestedingen, controles, verantwoording) in de samenwerkingsovereenkomst met de provincie goed wordt vastgelegd. De belangrijkste klus op weg naar een operationele regeling is dan het opstellen van een subsidieverordening. Daarmee kan nu snel worden begonnen.
9. Voorstel is om niet alleen de regeling zelf, maar ook de uitvoering daarvan tot op grote hoogte in de streek te leggen:
 - de besturen van beide gebiedsfondsen kunnen de besteding van gelden aansturen en verantwoording afleggen aan de provincie;
 - de twee agrarische natuurverenigingen kunnen de praktische uitvoering (werving, controle, administratie en uitbetaling) op zich nemen;
 - de gebiedscoördinator voor weidevogels, die in het kader van het SNL voor het hele AGV-gebied werkt, kan zorgen voor een effectieve situering van de maatregelen en een optimale afstemming met het SNL-beheer.

Bronnen

- Beleidsregel ruimtelijke bescherming en compensatie natuur en recreatie* 2008. Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Compensatie- en mitigatievoorstel Amstel, Gooi en Vechtstreek t.b.v. ontwerp-tracébesluit SAA* 2009. Dienst Landelijk Gebied.
- Definitief ontwerp Diemberbos – Notitie ten behoeve van de inspraak* 2008. Projectgroep Diemberbos.
- Gebiedsgericht weidevogelplan Noord-Holland – Deelplan Vechtvallei* 2009.
- Groen, F.M. van, J.J. Spaargaren & M. van Straaten 2004. *Bloemendalerpolder – Inventarisatie flora en fauna 2004*. Rapport 2004-29 Van der Goes en Groot Ecologisch Onderzoeks- en Adviesbureau.
- Hoff, J. van 't 2009. *Akkervogels in trioranden 2009. Onderzoek naar het effect van trioranden, als verbeterde versie van duoranden, op akkervogels van het Hogeland. Verslag van het eerste onderzoeksjaar 2009*. Wierde & Dijk, vereniging voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer Noord-Groningen.
- Koopmans, M. 2009. *Weidevogelinventarisatie ANV Vechtvallei 2009*. Rapport 1306 Altenburg & Wymenga Ecologisch Onderzoek BV, Veenwouden.
- Kuiper, M. 2009. *Collectief weidevogelbeheerplan Amstelland en Vechtvallei*. NatuurBeleven BV, Amstelveen.
- Masterplan Bloemendalerpolder – concept* 2010. Projectbureau Bloemendalerpolder, Atelier Dutch & Strootman Landschapsarchitecten bv.
- Melman, P., T. Baas, K. Scharringa, E. Thomassen & R. van 't Veer 2005. *Atlas van de natuur in de Vechtstreek*. Rapport 05008 Landschap Noord-Holland, Castricum.
- Miltenburg, J. van, R. Faber & A. van Duijvenboden 2010. *Mozaiek op Maat Utrecht - Rapportage van 4 jaar ervaringen met flexibel maatwerk in het weidevogelbeheer*. Veelzijdig Boerenland & Landschap Erfgoed Utrecht.
- Ontwikkeling Bloemendalerpolder - Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport* 2009. MER-Commissie, rapportnummer 2300-29.
- Schotman, A. & D. Melman 2010. *Second opinion compensatie voor weidevogels in het kader van ontwikkelingen rond Leeuwarden*. Alterra, Wageningen.
- Tolkamp, W., G. Holshof, M. Zevenbergen, C. Klok, I. Hoving & A. Guldmond 2006. *Plasdras, weidevogels, wormen en bedrijfsvoering - bodemkwaliteit, weidevogels en bedrijfsvoering in relatie tot plasdras van graslandpercelen*. CLM Onderzoek en Advies, Praktijkonderzoek ASG WUR, Den Haneker en Alterra WUR. Groot-Ammers.
- Veer, R. van 't, N. Raes & C.J.G. Scharringa 2010. *Weidevogels in Noord-Holland - ecologie, beleid en ontwikkelingen*. Rapport 10-004 Landschap Noord-Holland, Heiloo.
- Weidevogelvisie Noord-Holland* 2009. Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Wymenga, E., L.W. Bruinzeel & F. Hoekema 2009. *Compensatie van weidevogels ten behoeve van de ontwikkelingen rond Leeuwarden*. Rapport 1324 Altenburg & Wymenga Ecologisch Onderzoek BV, Veenwouden.

Bijlage 1. Weidevogels en weidevogelbeheer in Vechtstreek en Amstelland

In de cijfers in deze bijlage is het Utrechtse deel van de Vechtstreek buiten beschouwing gelaten.

Aantallen en dichtheden weidevogels in 2009, in gehele polders (Amstelland) resp. de onder het SNL aangemelde oppervlakte (Vechtstreek)

	opp. (ha)	aantal vogels	idem per 100 ha	waarvan grutto's per 100 ha
Amstelland				
Bovenkerkerpolder	700	588	85	14
Duivendrechtterpolder	189	106	56	19
Ronde Hoep	700	797	80	21
Holendrechtterpolder	100	110	110	25
Middelpolder	155	161	104	30
Uithoornse polder	?	?	?	?
<i>Totaal Amstelland excl. Uithoorn</i>	1.844	1.762	96	19
Vechtstreek				
Aetsveldsche + Spiegelpolder	480	233	49	10
BOBM-polder	58	42	72	0
Horn- en Kuijerpolder	132	68	52	7
Horstermeer	102	40	39	2
Nieuwe Keverdijksche polder	189	53	28	6
Noord- en Zuidpolder b. Muiden	323	210	65	10
<i>Totaal Vechtstreek</i>	1.284	646	50	8

Resultaten integrale telling 2009 in het Noord-Hollandse deel van de Vechtstreek (ca 3.850 ha)

	aantal	dichtheid per 100 ha
Knobbelzwaan	48	1,2
Bergeend	13	0,3
Krakeend	178	4,6
Zomertaling	6	0,2
Slobeend	3	0,1
Kuifeend	34	0,9
Scholekster	120	3,1
Kievit	516	13,4
Grutto	138	3,6
Tureluur	157	4,1
Veldleeuwerik	16	0,4
Graspieper	24	0,6
Gele kwikstaart	8	0,1
totaal	1.261	32,8

Bron: Landschap Noord-Holland

Gecontracteerd beheer en aandeel kuikenland in 2010¹

	beheer (ha) ²	waarvan kuikenland ³	benodigd kuikenland ⁴	verschil
Amstelland				
Bovenkerkerpolder	370	139	140	-1
Duivendrechterpolder	183	48	56	-8
Ronde Hoep	757 ⁵	344	340	+4
Holendrechterpolder	97	33	42	-9
Middelpolder	76	82	84	-2
Uithoornse polder	41	73	70	+3
<i>Totaal Amstelland</i>	1.524	719	732	-13
Vechtstreek				
Aetsveldsche + Spiegel polder	455	119	70	+49
BOBM-polder	58	6	0	+6
Horn- en Kuijerpolder	132	19	13	+6
Horstermeer	127	39	3	+36
Nieuwe Keverdijksche polder	189	52	15	+37
Noord- en Zuidpolder b. Muiden	323	94	43	+51
<i>Totaal Vechtstreek</i>	1.284	329	144	+185

¹ dit is het goedgekeurde beheer conform het weidevogelbeheerplan. Hiervan kunnen afwijkingen optreden als gevolg van afwijkende/verkeerde opgaven van individuele grondgebruikers bij de GDI voorjaar 2010

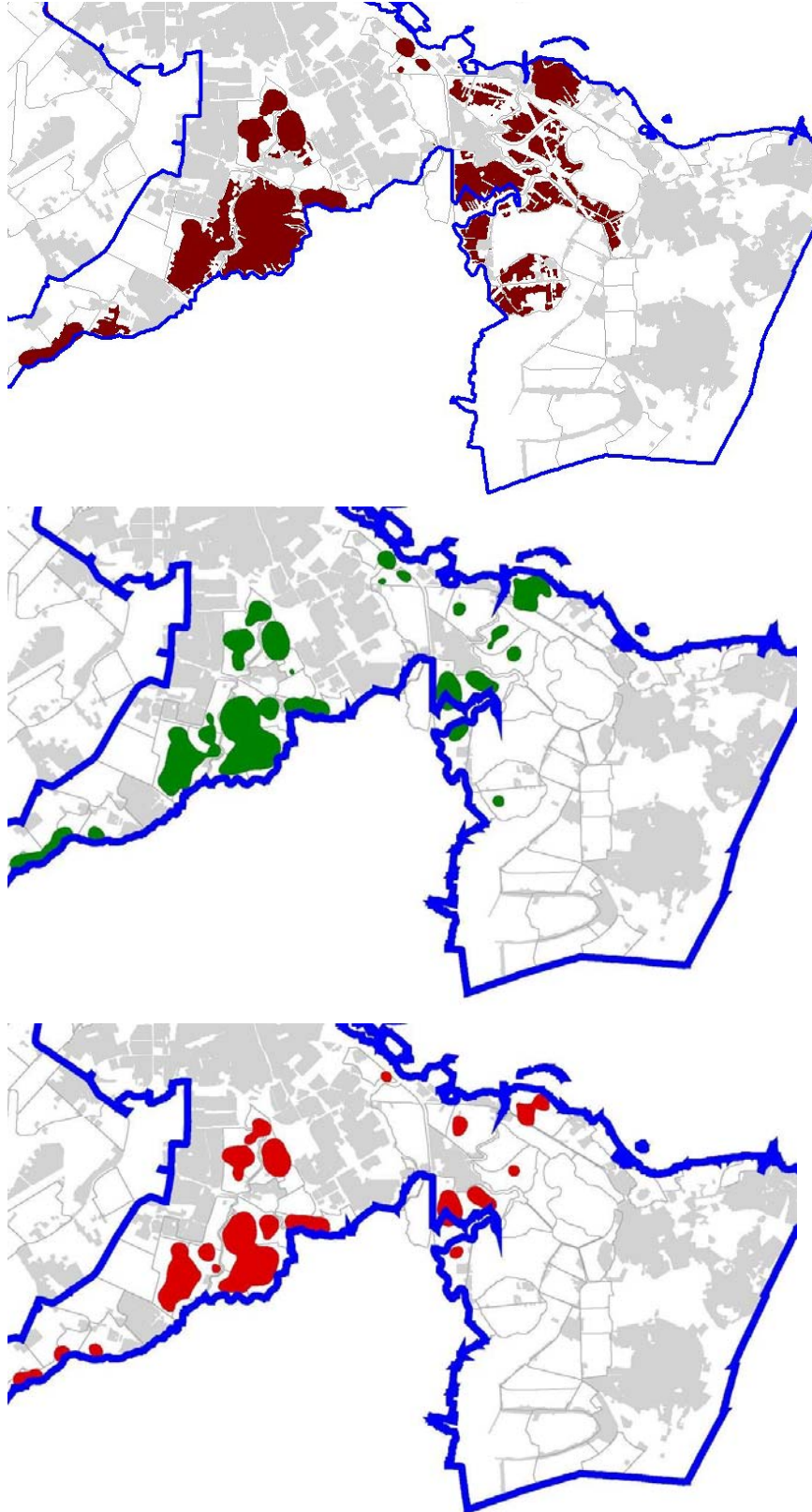
² het beheer is exclusief de hectares ruige mest, omdat die bovenop ander beheer komen

³ de oppervlakte kuikenland is geen werkelijk gecontracteerde oppervlakte, maar een gewogen gemiddelde van de betekenis van verschillende beheervormen voor weidevogelkuikens

⁴ de oppervlakte benodigd kuikenland is als volgt berekend: elk gruttobroedpaar op de gecontracteerde oppervlakte heeft 1,4 ha kuikenland nodig

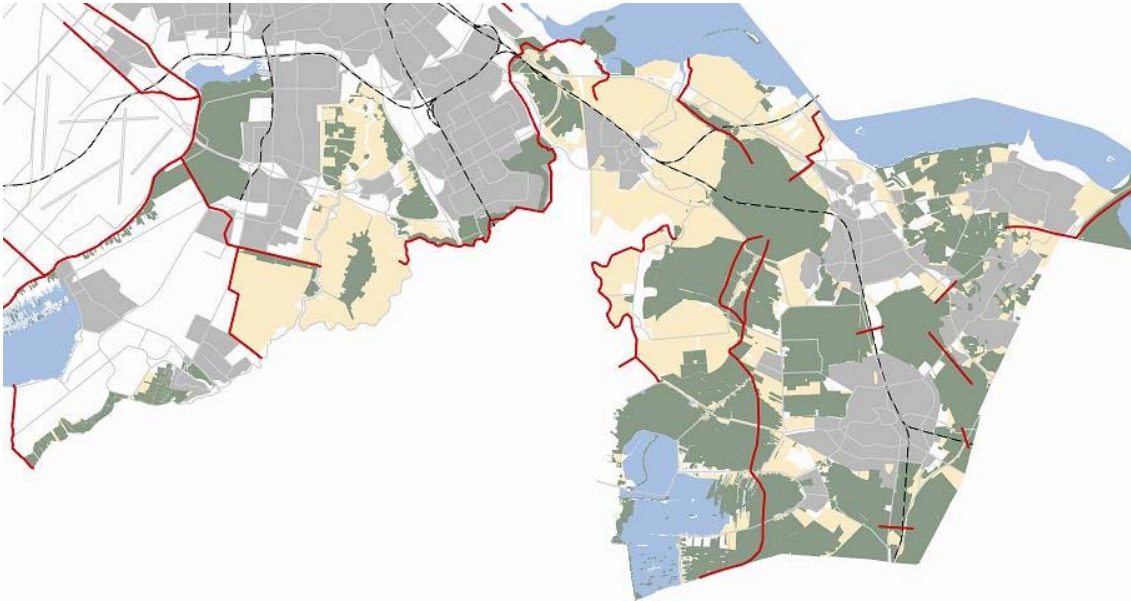
⁵ hiervan is 172 ha (agraris) beheer in het natuurgebied van Landschap Noord-Holland, dat niet onder het SNL, maar onder de SN is aangemeld

Bijlage 2. Geschikte leefgebieden (bruin) en kerngebieden voor weidevogels (groen) resp. grutto's (rood) in Amstelland en Vechtstreek

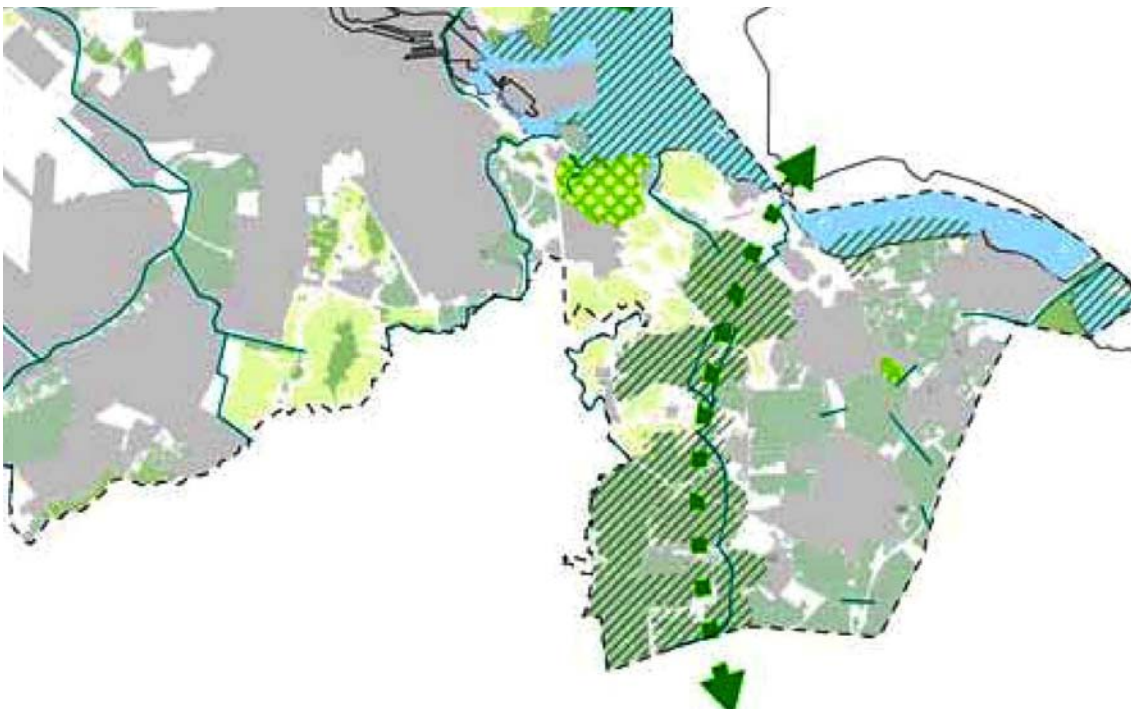

Bron: Weidevogelvisie Noord-Holland (2009)

Bijlage 3. Voormalige en huidige compensatiegebieden

Voormalige compensatiekaart (geel is weidevogelcompensatie, groen is EHS-compensatie) op basis waarvan de compensatieplicht is berekend

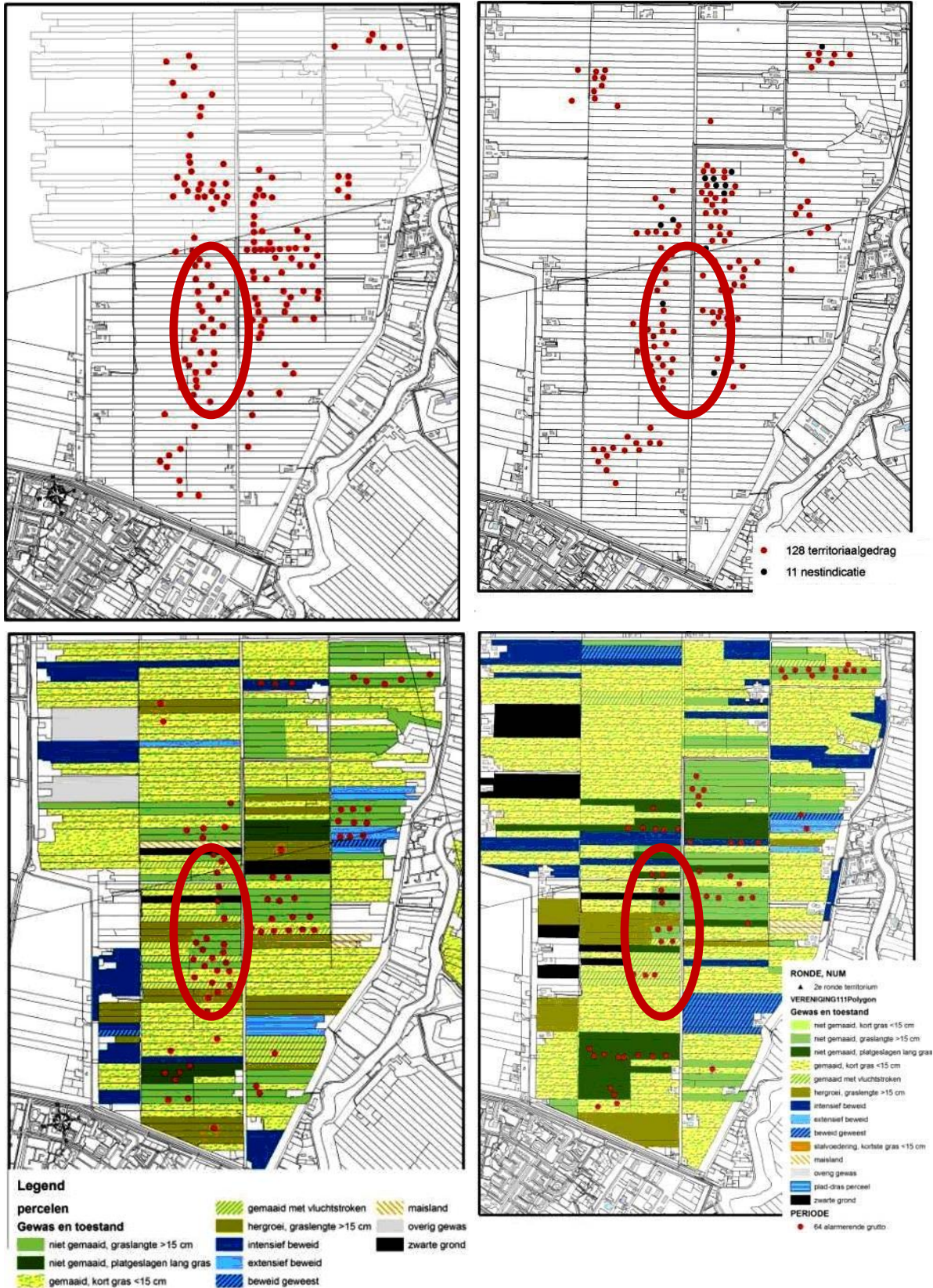

Kaart van weidevogelleefgebieden (lichtgroen) zoals opgenomen in de Structuurvisie Noord-Holland 2040 (2010). De Bloemendalerpolder is hierop aangegeven als 'transformatiegebied' (groen raster).

Bijlage 4. Gecontracteerd kuikenland en gruttolegsels in de Bovenkerkerpolder in 2009

Bijlage 5. Gruttolegsels (boven) en gruttogezinnen in de tweede helft van mei (onder) in de Bovenkerkerpolder in 2008 (links) en 2009 (rechts)

Bijlage 6. Samenvatting maatregelen en vergoedingen

maatregel	vergoeding (€ per ha)
Kruidenrijk weidevogelgrasland	1.028,-
Greppel plas-dras: - 15 februari – 15 april - 15 februari – 15 mei	759,- 1.211,-
Last-minute beheer: - legselbeheer op niet-gecontracteerd land - maaidatumbeheer op niet-gecontracteerd land - maaidatumbeheer op land met legselbeheer - opplussen maaidatumbeheer - maaidatum 23 mei - rustperiode na vroege eerste snede	69,- tot 130,- (afhankelijk van dichtheid) 279,- tot 599,- (afhankelijk van datum) vergoeding maaidatum minus vergoeding legselbeheer vergoeding latere maaidatum minus vergoeding gecontracteerde maaidatum 197 230
Experimenten: a. veldleeuwerik: - pleksgewijs zwart maken (cultivateren) grond - verlies grasoogst minus bewerkingskosten grasland - herinzaai (na afloop experiment) b. bescherming in maïs: - uitstel werkzaamheden - onbeteeld laten - inzaai grasstrook	 1.400,- 1.300,- 1.130,- 700,- 1.300,- 1.650,-

Bijlage 7. Organisatiestructuur Landschapsfonds Amstelland

